

VÁLASZOK A GYERMEKSZEGÉNYSÉGRE

**MEGOLDÁSI KÍSÉRLETEK, KÖVETENDŐ PÉLDÁK
AZ INTEGRÁLT TÉRSÉGI GYERMEKPROGRAMOKBAN
(EFOP-1.4.2-16)**

**MAGYAR MÁLTAI SZERETETSZOLGÁLAT
MODELLPROGRAMOK**

BUDAPEST
2021

2021

4

Válaszok a gyermekszegénységre

SZERZŐK:

Büki-Nagybán Piroska

Kocsis Attila

Marozsán Csilla

Panyik Barbara

SZERKESZTETTE:

Kocsis Attila

KÉZIRAT LEZÁRÁSÁNAK IDŐPONTJA:

2020. december

1. BEVEZETÉS	3
1.1. A Gyerekesély program céljai, struktúrája, működése	3
1.2. Az MMSZ szerepvállalása a Gyerekesély programban	6
2. SZOLGÁLTATÁSHIÁNY ENYHÍTÉSE, MEGLÉVŐ SZOLGÁLTATÁSOK FEJLESZTÉSE	8
2.1. Család- és gyermekjóléti szolgáltatások fejlesztése	9
2.2. Egészségügyi szolgáltatások fejlesztése	10
2.3. Fejlesztő és pedagógiai szolgáltatások	12
2.4. A szolgáltatások fejlesztésének további eszközei	13
3. SZAKEMBEREK EGYÜTTMŰKÖDÉSE ÉS TÁMOGATÁSA	14
3.1. Gyerekesély Bizottság	15
3.2. Szakmai és szakmaközi együttműködések	16
3.3. Képzések, tréningek	19
3.4. Szupervízió és coaching	19
4. KÖZÖSSÉGI, IFJÚSÁGI ÉS GYERMEKPROGRAMOK A SZEGREGÁTUMOKBAN	20
5. SZABADIDŐS PROGRAMOK A JÁRÁSI PROJEKTEKBEN	28
5.1. Programok az oktatási intézményekben	30
5.2. Települési és családi programok	31
5.3. Mozdó Játsszóterek	33
6. A KRÍZISALAPOK FELHASZNÁLÁSA A JÁRÁSI PROJEKTEKBEN	34
7. A HELYI LAKOSSÁGOT CÉLZÓ SZEMLÉLETFORMÁLÁS, TÁJÉKOZTATÁS	37
7.1. Biztos Kezdet szemlélet elterjesztése	37
7.2. Prevenációs tevékenységek	38
7.3. Munkaerőpiaci részvételre való felkészítés	39
8. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK	41
IRODALOM	43

2021

6

Válaszok a gyermekszegénységre

1. BEVEZETÉS

Az Integrált térségi gyermekprogramok (a továbbiakban: Gyerekesély programok) történetének kezdete ma már csaknem másfél évtizedre nyúlik vissza. A Szécsényi kistérségben kísérleti jelleggel elindított projekt napjainkra a **31 leghátrányosabb helyzetű járásban** megvalósuló, több pályázati szakaszt felölelő, európai uniós forrásokból finanszírozott programmá nőtte ki magát, amelynek fontos szerepe van az érintett területek társadalmi felzárkózásában. A Gyerekesély programok beépültek a térségi fejlesztéspolitikába, a helyi döntéshozók és szakemberek számolnak velük, amikor megoldást keresnek a járásokban és településeken jelentkező ellátásbeli hiányosságokra. A helyi közösségek a legtöbb esetben szintén megszokták a projekteknek köszönhetően elindított programokat, szolgáltatásokat, és bíznak azok hosszú távú fennmaradásában.

A Gyerekesély programok intézményesülése és beágyazódása azt is jelenti, hogy mára kirajzolódtak a projektek leghangúlyosabb elemei, amelyek választ adhatnak az érintett területek legégetőbb társadalmi problémáira: a gyermekes családokat az átlagosnál nagyobb mértékben sújtó szegénységre, a segítő intézmények kapacitáshiányosságára. A járási szinten megvalósuló tevékenységek fókuszában elsősorban a következő állnak:

- a hiányzó szociális, gyermekjóléti, pedagógiai és egészségügyi kapacitások bővítése;
- a meglévő szolgáltatások fejlesztése;
- a helyi szakemberek közötti együttműködések előmozdítása;
- a közösségekre hatni képes közösségi házak és terek működtetése;
- szabadidős programok szervezése a gyermekes családok számára.

Tanulmányunk elsősorban a 31 leghátrányosabb helyzetű járásban jelenleg is zajló Gyerekesély program tevékenységeivel foglalkozik. Célja nem a járási projektek teljes körű ismertetése, inkább bemutatja, hogyan oldják meg a programok a helyben felmerülő problémákat, és melyek azok a **jól átgondolt, eredményesen működő tevékenységek**, amelyek mások számára is követendő példaként szolgálhatnak.

A tanulmány elkészítéséhez elsősorban a Magyar Máltai Szeretetszolgálat (MMSZ), a Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság és a Társadalomtudományi Kutatóközpont által 2019 nyarán, a járási projektek szakmai vezetőinek körében végzett kérdőíves vizsgálatának adatait használtuk fel, illetve a programok szakmai módszertani támogatását végző máltai munkatársak beszámolóira is támaszkodtunk az adatok pontosítása, ellenőrzése érdekében.¹ Írásunk a járási projektek egyes tevékenységein túl

¹ A kutatás során használt kérdőív elérhető a következő linken: http://gyerekesely.maltai.hu/upload/file/2020_EFOP_1.4.2_16_kerdoiv_szakmai_vezetok.pdf

a Gyerekesély program működésének általános tapasztalataival is foglalkozik, és ezekből kiindulva javaslatokat fogalmaz meg a következő tervezési időszakra vonatkozóan.

1.1. A Gyerekesély program céljai, struktúrája, működése

A térségi Gyerekesély program alapvető célja a **gyermekszegénység csökkentése** a leghátrányosabb helyzetű térségekben, a helyi szükségletekre épülő gyermek- és ifjúságpolitika kialakításával, ágazatközi és összehangolt fejlesztések megvalósításával, az elérhető támogatások felhasználásának célzott tervezésével, valamint fenntarthatóságot biztosító helyi megoldások kialakításával.

A program koncepcióját többéves tervezés során, a szegénységgel kapcsolatos tudományos ismeretek figyelembevételével dolgozták ki. A társadalomkutatások egyik fontos megállapítása szerint a családok szegénységi kockázatát nagymértékben befolyásolja, ha a családban egy vagy több gyermeket nevelnek.² A másik fontos alapvetés, hogy **a szegénység elleni küzdelmet már kisgyermekkorban el kell kezdeni**, a jövedelmi szegénység egyik legfőbb oka ugyanis az alacsony iskolai végzettség.³ A gyermekek iskolai sikerességét, illetve sikertelenségét számos külső tényező befolyásolja, és általánosságban elmondható, hogy a magyarországi iskolarendszer csak korlátozottan tudja ellensúlyozni ezeket a hatásokat.⁴ A szegénység, a nem megfelelő lakhatási körülmények, a részben emiatt kialakuló rossz egészségi állapot az iskolában hátrányt okoznak. A mélyszegénységbe született gyerekeknek nemhogy otthoni játékaik nincsenek, hanem sokszor a napi betevőt is nehezen teremtik elő. Ezek a gyerekek nagyobb eséllyel kerülnek később óvodába, majd hagyják el előbb az iskolát, mint a jobb körülmények közé született társaik. A rosszabb ellátottságú falvakban, hátrányos helyzetű térségekben pedig nincs is elegendő segítség ahhoz, hogy az iskolai jó teljesítményhez szükséges kompetenciáik fejlődjenek, jövőképük és motivációjuk megerősödjön. A szóban forgó gyerekek munkaerőpiaci és ezáltal társadalmi beilleszkedéséhez az átlagosnál sokkal rögzöbber út vezet, és jóval nagyobb az esélye a szegénység generációról generációra való átöröklésének. A társadalmi hátrányok leírt halmozódása az ország északi, északkeleti és délnyugati területein okozza a legnagyobb problémákat.

² Szívós-Tóth 2013: 43–44

³ Gábos-Szívós 2010: 70–72; Kapitány 2012: 23–25

⁴ Radó 2013: 75

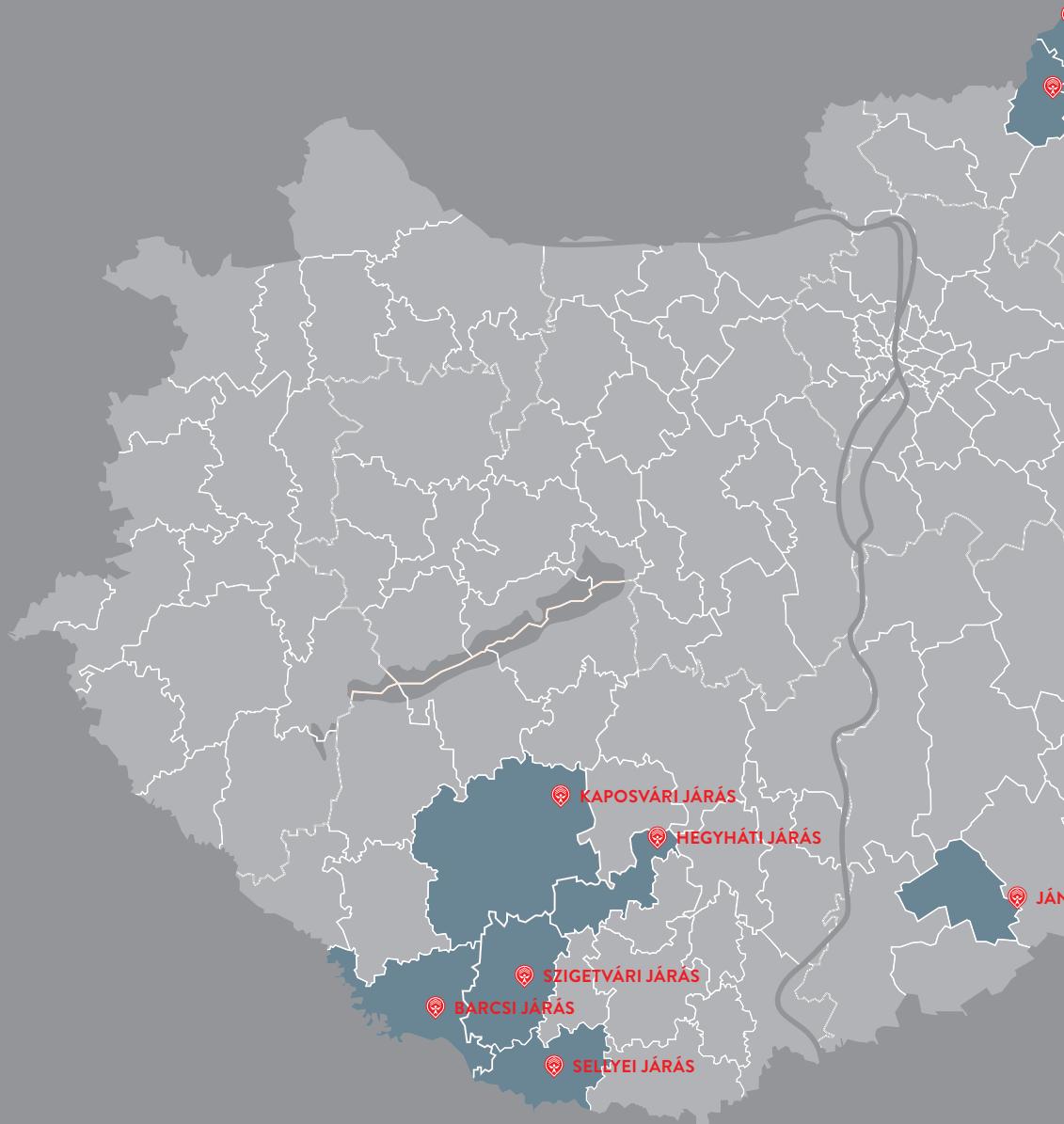
INTEGRÁLT TÉRSÉGI GYERMEKPROGRAMOT (EFOP-1.4.2-16) MEGVALÓSÍTÓ JÁRÁSOK

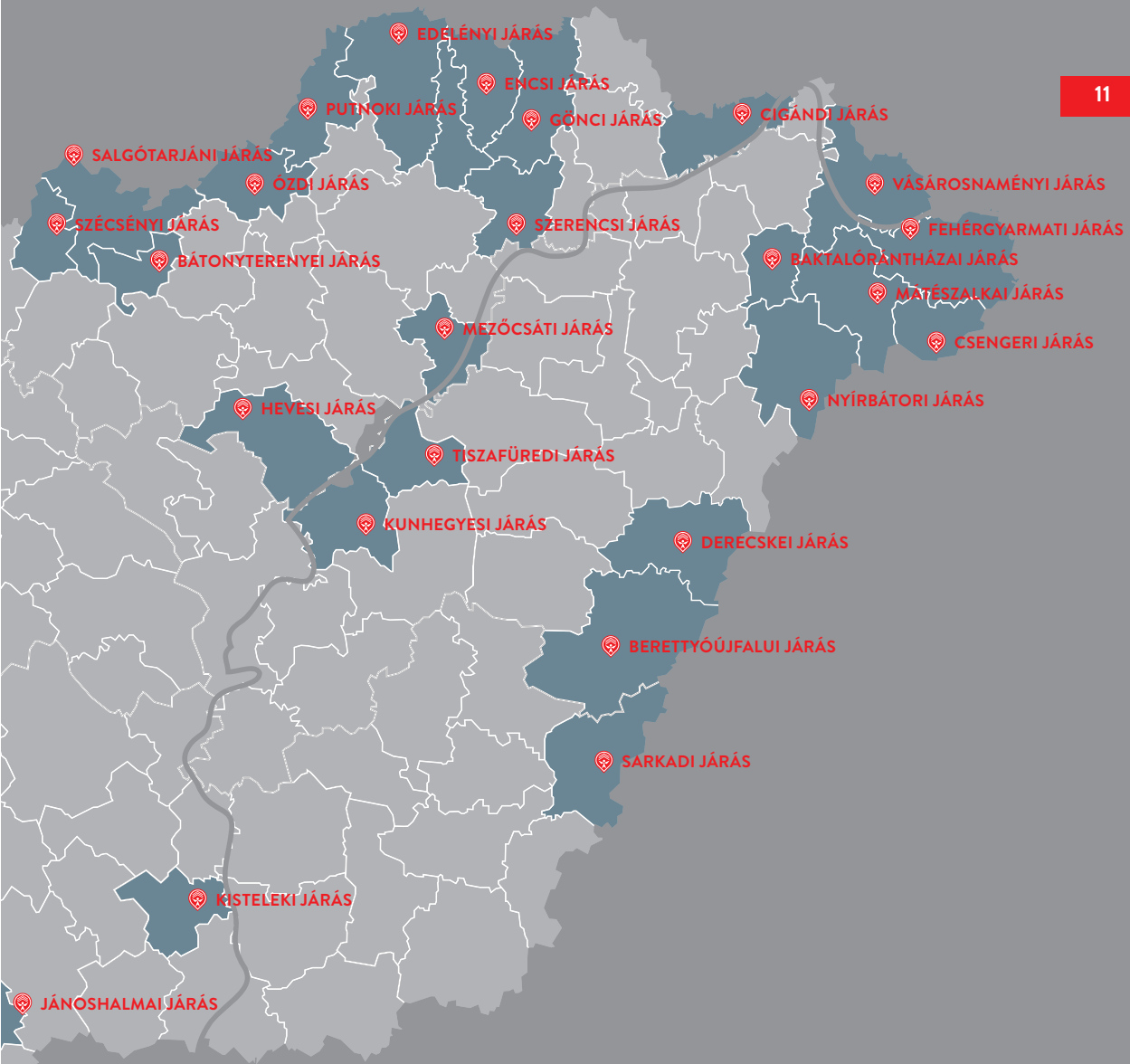

2021

10

Válaszok a gyermekszegénységre

Mindezeket figyelembe véve a leghátrányosabb helyzetű járásokban (korábban kistérségekben) megvalósuló Gyerekesély programok elsősorban az ott élő családokat, fiatalokat, gyermekeket, közülük is főképp **a szegényeket vagy a szegénység által veszélyeztetetteket** célozzák meg olyan **komplex, több elemből álló, összehangolt intézkedésekkel**, amelyek célja a gyermekszegénység csökkentése és a preventív fellépés a szegénység újratermelődésével szemben. A programok célcsoportjába tartoznak továbbá a térségekben működő **szociális, gyermekjóléti és egészségügyi intézmények, a hasonló profilú civil szervezetek, a helyi döntéshozók**, összességében pedig az érintett **települések közösségei** is.

A térségi programok olyan elemekből állnak, amelyek támogatják a helyi szakemberek munkáját, együttműködésüket ösztönzik, fejlesztik és bővítik a kapacitást, illetve előmozdítják az új szolgáltatások kialakítását. A programok egyrészt kísérletet tesznek a szegénység enyhítése szempontjából releváns, helyben hiányzó vagy csak korlátozott mértékben rendelkezésre álló, egyes csoportok számára nehezen elérhető **kapacitások, szaktudás, szolgáltatások fejlesztésére, bővítésére** (családsegítés kiterjesztése, fejlesztőpedagógus biztosítása, egészségügyi szűrések szervezése stb.). A tevékenységek egy másik nagy csoportja azt célozza, hogy hatékonyan működő, később is fennmaradó szakmai hálózatok jöjjenek létre térségi szinten (szakmaközi megbeszélések, konferenciák, képzések) az újonnan kiépült szolgáltatások, valamint a gyermekekkel és családjaikkal foglalkozó, segítő helyi intézményrendszer szereplői között az **együttműködés ösztönzésével, támogatásával, és az összehangolt eljárásmodok kialakításával**. A programok fontos eleme továbbá azoknak az intézményeknek a működtetése, amelyek általában a programidőszakok teljes ideje alatt komplex szolgáltatásokat nyújtanak a szegénységben élő 0–5 év közötti gyermekeknek és családjaiknak, egyéb esetekben valamennyi korosztálynak és a helyi közösség egészének egy-egy szegregátumban vagy gettósodó településen (Biztos Kezdet Gyerekházak, közösségi szolgáltató házak, közösségi terek).

A térségi Gyerekesély programok eddigiekben vázolt koncepcióját eredetileg a Magyar Tudományos Akadémia berkein belül működő **Gyermekszegénység Elleni Programiroda (GYEP)** dolgozta ki. A modellprogram egy Nógrád megyei hátrányos helyzetű kistérségben, a **Szécsényi kistérségben** zajlott 2006 és 2009 között. Az Országgyűlés által 2007-ben elfogadott, 25 évre szóló „**Legyen jobb a gyermekeknek!**” **Nemzeti Stratégia** alapjául szolgáló program országos kiterjesztése 2008-ban kezdődött meg, évről évre bővítve a bevont kistérségek – majd később járások – körét. A megvalósítás európai uniós forrásokból zajlott és zajlik a mai napig, az Új Magyarország Fejlesztési Terv és az Új Széchenyi Terv keretében, összhangban a 2011-ben elfogadott, majd 2014-ben aktualizált **Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózás Stratégiával**, az ország leghátrányosabb helyzetű, komplex programokkal segített térségeiben.

A Gyerekesély programok 2009-től kezdve a **Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP)** keretén belül három pályázati szakaszban zajlottak, melyek során összesen 26 kistérséget választottak ki és vontak be a programba 2009-ben öt, 2010-ben hat, 2012-ben további 15 kistérség pályázhatott. Mivel forráshiány következtében három kistérségi pályázat (a barcsi, a sellyei és a tiszafüredi) végül tartaléklistára került, 2009 és 2013 között összesen 23 helyszínen indulhatott el a program. Az új programozási időszak kezdete, azaz 2014 óta, a térségi Gyerekesély programok – a további kiterjesztésnek köszönhetően – az ország 31 leghátrányosabb helyzetű járásában valósulnak meg az **Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program (EFOP)** keretén belül. A Gyerekesély programokhoz infrastrukturális fejlesztéseket lehetővé tevő projekt is kapcsolódik (Gyerekesély programok infrastrukturális háttere, EFOP-2.1.2-16).

Pályázati szakasz	A programot kidolgozó és megvalósító kistérségek illetve járásek
2007-2013	Abaúj-Hegyközi, Baktalórántházai, Bátorfyerenyei, Berettyóújfalui, Bodrogközi, Csengeri, Edelényi, Encsi, Fehérgyarmati, Hevesi, Jánoshalmi, Kadarkúti, Kisteleki, Mátészalkai, Mezőcsáti, Nyírbátori, Ózdi, Sarkadi, Sásdi, Szerencsi, Szigetvári, Szikszói, Vásárosnaményi
2014-2020	Baktalórántházai, Bátorfyerenyei, Cigándi, Csengeri, Edelényi, Encsi, Fehérgyarmati, Gönci, Hegyháti, Hevesi, Jánoshalmi, Kaposvári, Kisteleki, Mátészalkai, Mezőcsáti, Nyírbátori, Ózdi, Putnoki, Sarkadi, Szerencsi, Szigetvári, Szikszói, Vásárosnaményi, Berettyóújfalui Új belépők: Barcsi, Derecskei, Kunhegyesi, Salgótarjáni, Sellyei, Szécsényi, Tiszafüredi

A helyi projektek szakmai módszertani támogatásáért egy **kiemelt kísérő program** felelős, amely különböző szakmai szervezetek részvételével, konzorciumi formában valósul meg. A szervezetileg többször is átalakuló konzorciumot ma a **Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság** mint vezető, illetve a **Társadalomtudományi Kutatóközpont** és a **Magyar Máltai Szeretetszolgálat** alkotja. A kísérő program (Integrált gyermekprogramok szakmai támogatása, EFOP-1.4.1-15) feladata, hogy képzésekkel, szakmai módszertani tanácsadással, mentorálással segítse a helyi projektek előkészítését és minél eredményesebb megvalósítását.

2021

14

Válaszok a gyermekszegénységre

1.2. Az MMSZ szerepvállalása a Gyerekesély programban

A **Magyar Máltai Szeretetszolgálat** a társadalmi problémákat, a kirekesztettség változó formáit, és az azzal szembesülő emberek helyzetét a **szociális diagnózis**⁵ szemléletével közelíti meg. A szervezet egyik fontos célkitűzése, hogy beavatkozásaival folyamatos, **hosszú távú jelenléteket biztosítson, lépésről lépésre érve el eredményeket**, különösen a társadalom leginkább marginalizált csoportjait célzó beavatkozások során. A szervezet feladatának tekinti, hogy **a célcsoportok sajátosságaihoz jobban igazodó, a menet közben felmerülő igényekre adekvát és azonnali megoldásokat alkalmazzon**. Ezt a törekvést az MMSZ igyekszik érvényre juttatni a térségi Gyerekesély programok **módszertani szakmai** támogatásáért felelős kiemelt projektben is, amelyben 2010 őszétől kezdve vesz részt.

A kistérségi, majd járási Gyerekesély programok szakmai támogatása során az MMSZ a kezdetektől azt képviseli, hogy olyan, a **helyi szükségletekre, valós igényekre** épülő projekteknek kell megvalósulniuk, melyek a forrásokat a leginkább rászoruló csoportokra, településekre, településrészekre koncentrálják. Emellett arra törekszik, hogy minden lehetséges eszközzel támogassa a tervezett szolgáltatások, programok **elkötelezett, szakmailag megalapozott** működtetését, külön hangsúlyozva a helyi közösségek aktivizálásának és bevonásának szükségességét.

A projektek megvalósulását az előkészítés szakaszától kezdve figyelemmel kísérik a máltai munkatársak, akik szakmai támogatást nyújtanak a programelemek tervezéséhez, a pályázatokat megalapozó helyzetfeltáró anyagok elkészítéséhez, valamint a megvalósítás során felmerülő módosítások kidolgozásához is. A járások településeit járva folyamatosan nyomon követik az aktuálisan zajló projektelemekeket, szakmai és módszertani tanácsadással, jó gyakorlatok megismertetésével segítik azok megvalósítását. A máltai munkatársak tapasztalatcserére alkalmas szakmai találkozókat, workshopokat is szerveznek, hogy segítsék a máshol már bevált módszerek elterjedését, és ösztönözzék a szakemberek közötti párbeszédet. Mindezek mellett az MMSZ a helyi szakemberek képzésében és a járási projektek eredményeinek nyomon követésében, értékelésében is részt vesz.

Az MMSZ által végzett szakmai módszertani mentorálás fontos eleme a **Mozgó Játzóterek** működtetése is. A Gyerekesély programot megvalósító járások különböző településein szervezett játékosok egyrészt örömet szereznek a résztvevők, másrészt rengeteg információt szolgáltatnak

⁵ Bővebben: Települési szintű szociális diagnózis-készítés módszertana, MMSZ, 2019. Kézirat

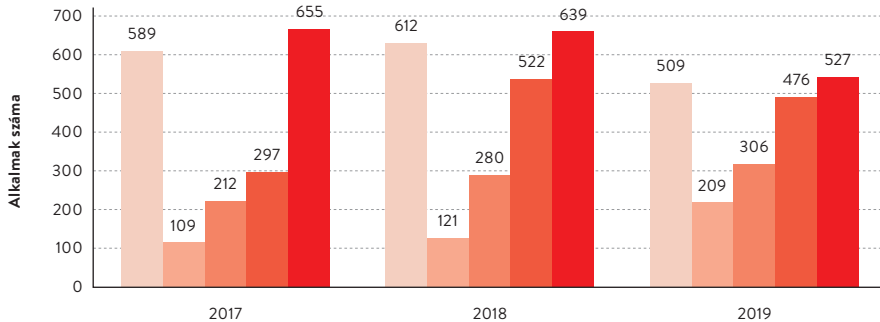
2021

16

Válaszok a gyermekszegénységre

a helyi társadalmi-gazdasági viszonyokról, a jelenlévő problémák jellegéről és mélységéről, a mélyszegénységben élő családokat segíteni hivatott ellátórendszer állapotáról, valamint a szükséges beavatkozások irányáról.⁶

Az MMSZ főbb tevékenységei a Gyerekesély programok kísérése során (2017-2019)

- Tervezés segítése
- Jó gyakorlatok átadása
- Szakmai-módszertani tanácsadás
- Tapasztalatcserék szervezése
- Szervezett játékok

A máltai munkatársak folyamatos támogató tevékenysége nyomán a járá-sokban általában jó együttműködés alakult ki a helyi szakemberekkel, akik számítanak a kollégák véleményére, segítségére, legyen szó a Gyerekesély programmal kapcsolatos vagy attól független szakmai kérdésekről.

⁶ A Mozgó Játsszótérek alkalmazásáról bővebben lásd: Domokos Veronika – Kocsis Attila – Németh Nándor: A Mozgó Játsszótér szerepe a kistérségi Gyerekesély programokban (Esély 2014/6)

2021

18

Válaszok a gyermekszegénységre

2. SZOLGÁLTATÁSHIÁNY ENYHÍTÉSE, MEGLÉVŐ SZOLGÁLTATÁSOK FEJLESZTÉSE

A hátrányos helyzetű településeken jellemzően több olyan, alacsonyabb státuszú gyermek él, akinek a szükségletei **jóval nagyobbak és sokkal összetettebbek, specifikusabbak**, mint egy „átlagos” gyermeké. Magyarországon a közszolgáltatások szabályozási és finanszírozási rendszere kis mértékben, vagy egyáltalán nem reagál ezekre a területi és társadalmi egyenlőtlenségekre, sok esetben nem a helyi szükségletekhez, hanem inkább a létszámokhoz igazodik.⁷ Minden járásnak, településnek más tulajdonságai és problémái vannak, más szükségletek merülhetnek fel az ott élő gyerekeknél, családoknál, valamint az őket „ellátó” intézmény- és szolgáltatásrendszerben: ami az egyik járásban működik, az ugyanabban a formában a másikban nem feltétlenül megfelelő.

Így a projekt egyrészt lehetőséget ad arra, hogy a hátrányos helyzetű családokat segítő szolgáltatásokat – család- és gyermekjóléti, egészségügyi szolgáltatások, speciális fejlesztő és pedagógiai tevékenységek – újabb szakemberek bevonásával és foglalkoztatásával erősítsék meg, másrészt pedig, hogy korábban teljesen hiányzó szolgáltatásformákat tegyenek elérhetővé. A Gyerekesély programok keretében megvalósuló kapacitás- és szolgáltatásbővítés lehetővé teszi, hogy a járási projektek szakemberei a hátrányos helyzetű, gyermekes családok helyben felmerülő, speciális igényeit figyelembe véve valósítsák meg a szükséges fejlesztéseket. A program egyik fontos alapelve, hogy a plusz kapacitások tervezése során előnyben kell részesíteni a bevont járások területén található, legrosszabb helyzetű, vagyis legmagasabb szegénységi kockázatú, illetve legmagasabb fiatalodási indexszel rendelkező településeket, így csökkentve a társadalmi hátrányokat ezeken a területeken.

A járási Gyerekesély programok önmagukban természetesen nem tudnak pótolni minden hiányzó szolgáltatást, de képesek lehetnek arra, hogy hozzáférhetőbbé tegyék a legszükségesebb ellátásokat. A járási projektek szakmai vezetőinek egy része szerint az utóbbi egy évben a szolgáltatáshiány terén inkább romlott a helyzet a különböző szakterületeken, ugyanakkor hozzájuk képest többen vannak azok a szakmai vezetők, akik úgy látják, hogy valamelyest mérséklődött a szolgáltatáshiány.

⁷ Györi 2006: 9-19

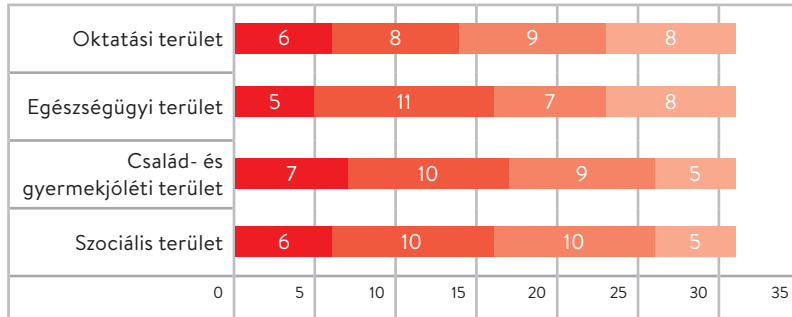

2021

20

Válaszok a gyermekszegénységre

Hogyan változott a korábban tapasztalt szolgáltatáshiány a járásban az elmúlt egy évben? (N=31)

Forrás: MMSZ-TEF-TK, 2019⁸

2.1. Család- és gyermekjóléti szolgáltatások fejlesztése

A szolgáltatások bővítésének célja a – 2016. január elsejétől átalakuló rendszerben működő – **járási család- és gyermekjóléti központok hatékonyabb működése, a szolgáltatások és kapacitások bővítése, kiegészítése.** A központokban általános a szakemberhiány, gyakran az alapfeladatok ellátása sem megoldott, hiszen nem áll rendelkezésre a megfelelő számú és végzettségű szakember a szerteágazó tevékenységek ellátásához. Jellemzően mind a központok, mind a szolgálatok minimumlétszámmal működnek, kevés az elérhető, megfelelő végzettségű szakember, a dolgozók ezért túlterheltek. A hiányokat színes tevékenységekkel, komplex megközelítésekkel mérséklik, pótolják a megvalósítók, és a helyi igényeknek és adottságoknak megfelelően próbálják a kötelezően nyújtandó tevékenységeket megerősíteni.

A legtöbb járásban a család- és gyermekjóléti központokban több helyen **plusz státusz kijelölésével** erősítik a rendelkezésre álló **szociális szakemberbázist**, máshol pedig a **családgondozók és esetmenedzserek ellátandó feladatait bővítették** és finanszírozzák az elnyert forrásokból, így ők rész munkaidőben gyakran látnak el családmentori, **koordinátori vagy egyéb szakmai feladatokat is.** A családsegítő központok megerősítésének másik módja, ha növelik a **segítő munkakörökben dolgozók számát.** A többnyire **szociális segítő, családsegítő asszisztens** munkakörökben alkalmazott dolgozók nagy mértékben segítik a családsegítőket és esetmenedzsereket mindennapi munkáját. A szakemberek általános megítélése szerint az adminisztrációs terhek és kötelezettségek – az aktuálisan zajló pályázatok

⁸ A Gyerekesély programok bemutatását segítő diagramokat a tanulmány szerzői készítették a korábban hivatkozott kérdőíves kutatás adatainak felhasználásával.

és az intézményi adminisztráció miatt – sok időt és energiát elvesznek a szakmai feladatoktól. A szociális segítők azonban az adminisztrációs terhek átvételével, koordinálással a mindennapi munka során részben tehermentesíteni tudják a kollégákat, így hosszútávon a folyamatos „tűzoltás” helyett a szakmai feladatok mélyebb és minőségibb végzéséhez járulnak hozzá.

Bár az általános szakemberhiányt a projektek nem képesek felszámolni, a szociális segítő, családsegítő asszisztens munkakörben alkalmazott kollégák az adminisztrációs terhek átvételével valamelyest tehermentesítik a családgondozókat és esetmenedzsereket.

A **Gyerekesély program** – a család- és gyermekjóléti központ alapfeladatain túl – képes lehet arra is, hogy elérhetőbbé és hozzáférhetőbbé tegye a **speciális szolgáltatásokat**. Az esetek többségében speciális szaktudás behozatalával, bővítésével tudják biztosítani ezeket a szolgáltatásokat, melyek közül a legtöbb helyen megvalósul **jogi tanácsadás, pszichológiai tanácsadás, adósságkezelési tanácsadás és hitelügyintézés is**. Ezek a tevékenységek sok esetben a helyi szolgálatban, közösségi terekben, önkormányzatoknál kapnak helyet, és – általában alacsonyabb óraszámokban – megfelelően tudnak reagálni a helyi igényekre. A Gyerekesély programok jellemzően adekvát módon reagálnak **az iskolai szociális munka/segítő tevékenység** iránti szükségletre is. Az alkalmazott szakemberek segítségével könnyebben felismerik a problémákat, más intézmények munkatársainak bevonásával pedig képesek reagálni, vagy kezelni azokat. A kapacitásbővítés keretében bevont családmentorok hatékonyan tudnak működni több járásban is. Sikerral alkalmazzák őket például a **Mezőcsáti és a Hegyháti járásban**: előbbiben olyan szakembereket tudtak bevonni a programba, akiknek köszönhetően erős bizalmi kötelék alakult ki a családokkal, így a problémák becsatornázása hatékonyan működik. Mivel a hegyháti járási családmentor állandó kapcsolatban van a helyi családgondozókkal, az erős együttműködésnek köszönhetően részt tud venni a felmerülő problémák megoldásában is.

A családgondozókat tehermentesítő iskolai szociális munkások alkalmazásának jó példáit láthatjuk a **Barcsi és a Sellyei járásban**, ahol a lemorzsolódás csökkentésének érdekében az iskolai szociális munkások rendszeresen tartanak különböző képzéseket a legrosszabb helyzetű iskolákban (pl.: önismeret, agressziókezelés stb.), és folyamatosan konzultálnak az oktatási intézményekben dolgozó szakemberekkel. Ez a jelenlét a pedagógusokat is erősen bevonja a programba, és a kölcsönös együttműködés mellett szemléletük is folyamatosan formálódik. A családsegítő és gyermekjóléti szolgáltatások fejlesztése, az új ellátási formák bevezetése ugyanakkor nem könnyű feladat, mert sok esetben

2021

22

Válaszok a gyermekszegénységre

nehéz elnyerni a szülők bizalmát, nehezen lehet az első időszakban be-
szelgetést kezdeményezni, a közös tevékenységbe bevonni őket. **A jogi,
pénzügyi, gazdasági vagy adósságkezelési tanácsadásokat gyakran** ide-
genkedve fogadják, a szolgáltatás létjogosultságát nehezen fogadják el,
és egyes tevékenységekbe csak lassan, folyamatos jelenléttel vonható
be a lakosság. A megvalósítók és a célcsoport közötti bizalmatlanságot
tovább erősíti a projektadminisztrációhoz szükséges kérdőívek kitöltése,
mert sokan nem értik, hogy miért kell ennyi személyes adatot megadni
ahhoz, hogy részt vegyenek a foglalkozásokon. Családtérápiás, fejlesztő,
háztartásgazdálkodási, pénzkezelési és jogi tanácsadáshoz kapcsolódva ál-
talanos nehézség a jelenléti ívek, kérdőívek kitöltetése, de gyakran a fotók
készítését sem engedélyezik a résztvevők.

2.2. Egészségügyi szolgáltatások fejlesztése

A hátrányos helyzetű térségekben az **orvosi, gyermekorvosi ellátás** terü-
letén nagyon komoly hiányosságok tapasztalhatók. Bár az egészségügyi
alapellátás a települések zömében hozzáférhető valamilyen formában,
jelentős különbségek vannak abban, hogy az orvosok milyen gyakran áll-
nak rendelkezésre, mennyire leterheltek, illetve, hogy mennyire elérhető
és hozzáférhető **a szakorvosi ellátás**. A szakemberhiány miatt a pályáza-
tok nagy részébe nem került betervezésre az orvosok, háziorvosok pótlá-
sa, hiszen sok helyen hiába szeretnék bővíteni például a háziorvosi ellátást,
gyakran nincs helyben alkalmazható szakember, a távolról érkező orvosok
utazási költségeit pedig nem tudnák kifizetni. Ettől függetlenül a legtöbb
járásban a GYEP tevékenységének segítségével hozzáférhetőbbé válhatnak
az egészségügyi szolgáltatások, javulhat az ellátás minősége, emellett pedig
fejleszthetők a gyerekek és felnőttek egészségmagatartási ismeretei is.

A hátrányos helyzetű településeken tapasztalható egészségügyi kockáza-
tok nagyobb aránya és a szolgáltatások nehezebb hozzáférhetősége miatt
a szűrőbuszokra, szűrési pontokra, szűrési lehetőségre a lakosság minden
korosztályának nagy szüksége van; az egészségügyi problémák időben
történő felismerése, a kezelések megkezdése kiemelten fontos cél eze-
ken a településeken. A járásokban jellemzően **érzékszervi** (szemészeti, hal-
lászvizsgálat) és **különböző mozgásszervi** szűrések jelennek meg, valamint
**a magas vérnyomás, bőrbetegségek, cukorbetegség, egyéb egészség-
ügyi problémák szűrése** is előfordul a projekt keretében. Sok esetben
ezek a vizsgálatok külsős partnerek (pl. háziorvosok, orvosok, szervezetek)
vagy az önkormányzatok együttműködésével valósíthatók meg. Bizonyos
szakellátási területeken a mozgó szakorvosi szűrővizsgálatok nem mindig
tudnak működni (pl.: több szűrés eszközigényes, összetett szabályozási és
környezeti feltételeknek kell megfelelni), így **gyakran szerveznek csopor-
tos, családi vagy egyéni** utaztatást is a legközelebb elérhető vizsgálatra,
szűrésre, rendelőbe egyaránt.

Az egészségtudatosság és egészségügyi alapismeretek átadása érdekében gyakoriak a szakorvosok, egészségügyi szakemberek, védőnők által tartott **előadások és információs rendezvények, melyek rendkívül változatos témáikkal több korosztályt is el tudnak érni. Az eseményeket** leginkább óvodákban, iskolákban rendezik meg, de a felnőttek számára tartott előadás-sorozatok a közösségi terekben, Biztos Kezdet Gyerekházakban, egyéb közösségi helyeken (könyvtár, védőnői épület, családsegítő stb.) valósulnak meg. **Jellemző továbbá különböző témákban a célzott, egyéni tanácsadás, prevenciós foglalkozások,** vagy miniképzések megtartása is. Ezekon a tevékenységeken kívül rendkívül színesek az oktatási intézményekben megszervezett **egészségnapok, egészségtudatosságot terjesztő rendezvények, foglalkozások, vagy a különböző közösségi terekben zajló ismeretterjesztő beszélgetések is.**

A mentális és fizikai egészségvédelmi tevékenységek megerősítésében a **védőnők tevékenységi körének bővítése** is nagy szerepet játszik mind a felnőttek, mind pedig a gyerekek esetében. A védőnői ellátás jellemzően elérhető a településeken, a projekt segítségével azonban több időt tudnak helyben tölteni, valamint – a kötelező feladatokon túl – speciális igényekre reagáló programokat is van lehetőségük tartani. A védőnők különböző helyszíneken (pl.: óvodákban, iskolákban, közösségi házakban, gyerekházakban stb.) szerveznek tematikus **előadásokat, prevenciós foglalkozásokat** drog, alkohol, függőségek, egészséges táplálkozás, sport témákban. A **klubszerű programok** körében is vannak népszerűek, főként **egészségmagatartási, nevelési, szülőtámogatási, kisgyermekkori, szülési vagy táplálással kapcsolatos** témákban, illetve **rendszeresen** tartanak képzéseket és **felkészítéseket** szülők, szakemberek számára is. Azok a programok is népszerűek és egyértelműen hiánypótlók, melyek a korai fejlesztéssel kapcsolatos információk átadására koncentrálnak, többek között ilyenek például a **baba-mama klub, babamasszázs, egészséges táplálással vagy mozgásterápiás** témákkal foglalkozó rendezvények.

A helyi igényekre reagáló, korábban nehezen hozzáférhető szűrővizsgálatok megszervezésének előremutató példája az **Edelényi járásban** kialakított gyakorlat. Itt a járás nagysága miatt mikrotérségi (nyolc-tíz település) szerveződési szinten igyekeznek a hiányokra reagálni. A járáson és a mikrotérségeken belül egy-egy kiválasztott településre viszik el az egészségügyi szűrővizsgálatokat, a közeli településekről pedig a helyi egészségügyi szolgáltatókkal, polgármesterekkel közösen szervezik meg az átjutást. A szűrővizsgálatokat jellemzően igényekre reagálva lehet megszervezni: a célcsoport leginkább a nőgyógyászati szűréseket, a tüdőszűrő vizsgálatokat, valamint a gyermekek számára a különböző szemészeti vizsgálatokat hiányolja.

Az egészségügyi szolgáltatások fejlesztésének eredményességére példa a **Barcsi járásban** a védőnő által szervezett szülőklub. Itt a nyugdíjból visszahívott szakember teljesen bekapcsolódik a közösségi terekben nyújtott szolgáltatásokba, és legalább havonta kétszer megfordul a járás különböző közösségi házaiban. A szakember folyamatos jelenlétének és segítő szemléletének köszönhetően nagyon jó kapcsolat alakult ki a szülők és a védőnő között, emiatt a gyermekneveléssel, egészséges táplálással, vagy egyéb, a szülőknél felmerülő kérdésekkel célzottan tudnak foglalkozni a csoportok, a foglalkozások témáit pedig mindig a szülők fogalmazzák meg.

2.3. Fejlesztő és pedagógiai szolgáltatások

A **fejlesztő és pedagógiai célú szolgáltatások megerősítése**, bővítése, és az egyéni képességekre fókuszáló tevékenységek a programba bevont járásokban élő gyermekek számára rendkívül fontosak. Olyan speciális tudással rendelkező szakemberekre, módszerek és technikák alkalmazására van szükség, amelyek a gyerekek fejlődési elmaradásait már az oktatási intézményekbe kerülés előtt mérsékelni tudják, az intézményekben pedig a hozott hátrányokat képesek tovább csökkenteni. A szakember- és forráshiány oly mértékű, hogy gyakran járási szinten is **minimális számban** – és kapacitásban – **érhető el például pszichológus, fejlesztőpedagógus, gyógypedagógus, fejlesztő szakember vagy gyógytornász**, de egyes járásokban **egyáltalán nincs** alkalmazható **logopédus vagy fejlesztőpedagógus**. Márpedig a családok, óvodák és iskolák egyre inkább igénylik a különböző fejlesztő tevékenységeket, és a helyi szakemberek tapasztalatai szerint évről évre nő azon gyermekek száma, akiket be kell vonni a fejlesztésekbe.

A Gyerekesély program ezekre a problémákra elsősorban **humánerőforrás- és kapacitásbővítéssel**, illetve **utazó szolgáltatásokkal** tud reagálni. Így az olyan településeken is elérhetővé válnak – kis óraszámban – a fejlesztések, amelyeken a projekt nélkül nem lehetne biztosítani ezeket a szolgáltatásokat. Bár nem szüntethető meg így a kapacitáshiány, némileg azért enyhíthető.

A Gyerekesély programnak köszönhetően leginkább **fejlesztőpedagógusok, gyógypedagógusok, fejlesztő szakemberek, pszichológusok, gyógytornászok, mozgásterapeuták és logopédusok** jelentek meg a járások településein új szolgáltatásként, vagy a korábbiánál nagyobb óraszámban. Jellemző gyakorlat a speciális szaktudás utazó, mobil szolgáltatásokba szervezése, mert így több olyan településre is eljutnak a speciális tevékenységek, ahol egyébként helyben elérhetetlenek lennének. A szakemberek minden korosztályra kiterjedően tartanak csoportfoglalkozásokat és egyéni fejlesztéseket. Több járásban biztosítanak **korai fejlesztést** a Biztos Kezdet Gyerekházakban, óvodákban, közösségi házakban,

Szinte minden járásban jelentős hiány van fejlesztő szakemberekből (gyógytornász, gyógypedagógus, gyógytestnevelő, logopédus, pedagógiai asszisztens, fejlesztőpedagógus, pszichológus, gyermekpszichológus). Ebben a helyzetben kiemelt jelentősége van a Gyerekesély programokban foglalkoztatott szakemberek által végzett fejlesztő tevékenységeknek.

Jelenlét pontokon, de különböző **részképesség fejlesztéseket, logopédiai szolgáltatásokat, fejlesztő, korrepetáló, tehetséggondozó** tevékenységeket is biztosítanak iskolákban, óvodákban. Megjelenik **tanodai, tanodaszerű, tanulássegítő tevékenység** is valamilyen formában: jellemzőek az óvodai és iskolai sakkörjellegű programok, a közösségi házakban tanulássegítő foglalkozások (pl.: segítség házi feladatokban, tananyag megértésében, rajz, művészetterápia, korrepetálás, részképesség-fejlesztés stb.). **Élménypedagógiai eszközök** alkalmazására is lehetőséget nyújt a projekt különböző táborok, kirándulások segítségével, de a zenetanulásból eredő sikerélményre építő **Szimfónia programot**⁹ is sikerrel adaptálták több helyszínen is.

A fejlesztések komplex megközelítését alkalmazzák a **Nyírbátori járásban**, ahol az átgondolt és szisztematikus tevékenység első eredményei már most láthatóak a szakemberek bevonásában és a gyerekek fejlődésében is. Ebben a járásban egy tanéven keresztül heti egyszer tartanak mozgásfejlesztést az iskolák 1-2. osztályaiban, a 7-8. osztályosok pedig önismereti, életvezetési tanácsadáson vehetnek részt. A szociális és fejlesztő szakemberek hatékonyan tudnak együtt dolgozni, képesek egymástól is tanulni, bemutatják a pedagógusoknak, óvodapedagógusoknak az elérhető eszközöket, mely tudás hosszú távon is be tud épülni a helyi intézményi szakemberek munkájába.

Innovatív módszereket alkalmaznak a fejlesztés érdekében a **Derecskei járásban**, ahol a TŰCSÖK (tehetség, ügyesség, csoport, öröm, kitartás) programban ösztönzik a gyerekeket a jövő tervezésére, célok kitűzésére, és igyekeznek közösségi élményeket nyújtani nekik. A TŰCSÖK programon belül kiscsoportokban zene-, tánc- és sportfoglalkozások zajlanak a járás három településén, ahol a szociális munkás együtt dolgozik az oktatóval, és a családlátogatásokon is közösen vesznek részt. A tevékenység lényege az örömfoglalkozás, melynek során a gyerekek sikerélményeket szereznek, ezen keresztül pedig növekszik a motivációjuk.

⁹ A program módszertanáról bővebben: <http://szimfoniaiprogram.hu/modszertan>

2.4. A szolgáltatások fejlesztésének további eszközei

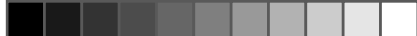
A hiányzó szakemberek, kapacitások pótlása érdekében az eddig említettek túl egyéb eszközöket is alkalmaznak a járási projektekben. A Gyerekesély programoknak köszönhetően több helyszínen megkezdődött a **szakemberek át- vagy továbbképzése**: az alacsonyabb végzettségű kollégák közül többen továbbképzésekbe kezdtek a megfelelő szakirányú végzettség megszerzéséért. Van olyan járás, ahol a pedagógiai szakszolgálat mediációs szakemberképzéseket tart, vagy az addiktológiai szaktudást erősíti, de van olyan helyszín is, ahol mentori, adósságkezelési tanácsadói szakképesítést lehet szerezni. Bizonyos esetekben sikerült egyetemekkel is együttműködést kialakítani, melynek köszönhetően járási szakemberek szerezhetnek diplomát szociális területen.

A járási projektek több esetben nyugdíjazott **szakemberek bevonásával növelték** az egyes intézmények, szolgáltatások kapacitását. Az évtizedes tapasztalattal rendelkező, a helyi viszonyokat jól ismerő szakemberek újra munkába állása egy jól működő, eredményes gyakorlatnak tekinthető.

A szakemberhiány kezelésének további eszköze az **önkéntesek bevonása**, amely ráadásul a Gyerekesély program egyik átfogóbb céljával, az **önkéntes tevékenységek fejlesztésével, kiterjesztésével** is egybecseng. A projekt keretében ugyanis lehetőség van önkéntesek toborzására, együttműködések kialakítására a különböző köznevelési intézményekkel a potenciális érdeklődők megszólítása érdekében, illetve a létrejövő önkéntes csoportok **képzésére, felkészítésére, szakmai módszertani támogatására**.

Az egyes járások eltérő tapasztalatokról számolnak be az az önkéntesek bevonásával kapcsolatban. A projektek szakmai vezetőinek **44 százaléká** szerint az önkéntesek bevonása **közepesen nehéz** feladatot jelent számukra, **12 százaléká** úgy látja, hogy **nagyon nagy nehézséget** okoz a bevonás, **16 százaléká** szerint viszont **egyáltalán nem jelent gondot** az önkéntesek projektbe való bekapcsolása. A Gyerekesély programot megvalósító járásokban a **rendszeresen önkénteskedők** leggyakrabban a **középiskolások** és a **pedagógusok** közül kerülnek ki, rajtuk kívül viszonylag aktívak még ezen a téren a **civil szervezetek aktivistái és az önkormányzati dolgozók is**. A csak **alkalmanként önkénteskedők** között vannak egyetemisták, főiskolások, középiskolások, nyugdíjasok, munkanélküliek, civil szervezetek aktivistái, önkormányzati dolgozók, fegyveres testületek tagjai és pedagógusok is. A leggyakrabban az **önkormányzati dolgozók** kapcsolódnak be az önkéntes tevékenységekbe alkalmi jelleggel.

Az önkéntes kultúra fejlesztésének és az önkéntesség megszervezésének **követendő példája a Baktalórántházai járásban** elindult kezdeményezés.

A járási projektben hét helyszínen működnek **ifi klubok** egy-egy könyvtárhoz vagy IKSZT-hez kapcsolódóan. Ezen klubok egy részében – **Leveleken, Nyírtasson és Nyírkércsen** – a gyerekekkel és fiatalokkal szervezett formában ismertetik meg az önkéntesség céljait, formáit, értékeit, felkészítik őket az önkéntes tevékenységre, emellett lehetőséget biztosítanak arra is, hogy bekapcsolódjanak a különböző helyi és járási szinten szerveződő programokba. Nyírtasson és Nyírkércsen az ifi klubon keresztül az **általános iskolás korosztályt** sikerült bevonni ebbe a tevékenységbe. A szakemberek beszélgetéseket, foglalkozásokat szerveztek számukra az önkéntesség kapcsán, melyek nyomán a gyerekek **adománygyűjtésbe kezdtek** az iskolákban, óvodákban, hogy így támogassák az egyik közeli lakásotthont. Leveleken az önkéntesség iránt érdeklődő **fiatal felnőttek** számára egy háromnapos **bentlakásos tábor** keretében készség- és önismeret-fejlesztő **képzést** szerveztek, amely arra is alkalmat adott, hogy a résztvevők megfogalmazzák az önkéntességgel kapcsolatos egyéni céljaikat. A tevékenységbe bevont fiatalok az elmúlt időszakban több alkalommal részt vettek önkéntesként **helyi sportrendezvények, ünnepi alkalmak** szervezésében, lebonyolításában, és fokozatosan bekapcsolódnak a **járási programokba** is.

3. SZAKEMBEREK EGYÜTTMŰKÖDÉSE ÉS TÁMOGATÁSA

A járási Gyerekesély programok kiemelt célja a szakemberek együttműködésének elősegítése, tudásuk fejlesztése, hatékonyságuk szakmai módszertani támogatása. Az érintett járásokat ugyanis kimagaslóan sújtja a **szakemberhiány**, ennek következtében az itt dolgozók **túlterheltek, és kiégéssel fokozottan veszélyeztetettek**. Különösen problémás, hogy az elaprózott településszerkezetű járásokban a szakemberek nagy területeken magukra hagyva végzik a munkájukat, hiszen nem kaphatnak folyamatos támogatást a kollégáiktól és feletteseiktől, akik a – szakemberhiány okozta – munkamennyiség miatt szintén időhiánnyal küzdenek. Ugyanezen okok miatt a szakmai továbbképzésekre, találkozókra is nehezen jutnak el. A problémák megoldása érdekében a pályázatokba többféle tevékenységet is beterveztek. A Gyerekesély Bizottság (GYEB) összefogja a gyermekek esélyeinek növelésében fontos szerepet vállaló járási szakemberek munkáját. Emellett a szakterületek találkozói, tapasztalatcseréi, műhelyei egyszerre támogatják a tevékenységek összehangolását, a tudásbővítést és a jó gyakorlatok megosztását. A projekt lehetőséget ad a **szakemberek továbbképzésére** is, így a gyerekekkel dolgozók új módszertanokat sajátíthatnak el, növelhetik munkájuk hatékonyságát, de az alkalmak során lehetőség nyílik szemléletformálásra, érzékenyítésre is. Egyes projektekben a tevékenység keretében új munkaerőt képeznek ki, hogy enyhítsék a szakemberhiányt. A pályázati tevékenységek közé bekerült a szupervízió és coaching is, melyekkel az elakadások feltárására, megoldására és a szakmai életút segítésére teremtenek lehetőséget. Ezek a szolgáltatások gyakran teljesen hiányoznak a szociális szférában dolgozók életéből, pedig munkájuk jellegéből adódóan óriási szükségük lenne ilyen típusú támogatásra.

3.1. Gyerekesély Bizottság

A GYEB konzultatív testületként működik együtt a járási önkormányzatokkal, társulásokkal. A bizottság tagjai között megtalálható szinte minden gyermekekkel foglalkozó szakma és intézmény járási képviselője. A bizottsági tagok kiválasztására a Gyerekesély program módszertani útmutatója tesz javaslatot, amely alapján figyelembe kell venni, hogy a szakemberek hitelesek legyenek a munkájukkal érintett közösség körében, élvezzék támogatásukat. Emellett természetesen törekedni kell a települési, ágazati és célcsoport érdekek, szempontok minél szélesebb körű képviselésére is. A GYEB kiemelten figyeli a járások szakmaközi együttműködését, elősegíti a hálózatosodást. Egyrészt felügyeli a járási **Gyerekesély Stratégia és Cselekvési Terv** elkészítését és felülvizsgálatát, másrészt javaslatokat dolgoz ki a szociális, gyermekjóléti szolgáltatások és ellátások járási szintű összehangolására. A Gyerekesély Bizottság keretein belül lehetőség van albizottságokat létrehozni, melyek a **szakmaközi hálózat** és a **Gyerekesély**

Iroda által delegált ügyek, problémák megoldására tehetnek javaslatokat. A GYEB felügyeletével lehetőség nyílik a projektben egy családmegtartó és krízisalap létrehozására, működtetésére is. A bizottság negyedévente tartja üléseit, az albizottságok viszont – szükség esetén – ennél gyakrabban is összeülhetnek.

Az **Edelényi járásban** a terület sajátosságai miatt több mikrotérségi központ is kialakult, emiatt a GYEB üléseket minden alkalommal más településen tartják meg. A negyedévente összehívott, nagyjából 20 fős bizottságban minden szükséges szakterület képviselheti magát. Az eljárás- és napirendnek megfelelően levezetett üléseket nemcsak a formaságokra, hanem a tartalomra is ügyelve rendezik meg: a tagok általában felkészülten érkeznek, érdemi vita folyik, demokratikus keretek között, sok hozzászólóval, a pártatlanság érdekében nem a projekthez kötődő elnökkel. Habár mindezek a módszertani útmutató alapján magától értetődőnek tűnnek, valójában nagyon kevés járásban sikerül a GYEB-et ilyen jól működtetni. Az üléseken megbeszélik a pályázati aktualitásokat, és a szükséges döntéseket (pl. krízisalap kérelmei: civil szervezetek támogatásai) is meghozzák. A projektvezetés pedig számot ad az elmúlt időszak tevékenységeiről, és a terveket is megosztja a résztvevőkkel.

A **Barcsi járásban** számos résztvevővel zajlanak a GYEB ülések. A négy albizottság negyedévente tart beszámolóút munkájáról, majd közösen megtervezik a következő időszakot. A barcsi szakmai vezető más projektek megbeszélésein is részt vesz, a szakterületi koordinátor pedig a Jó kis helyek mentorálására is odafigyel. A krízisalappal foglalkozó szociális albizottság minden kérelem beérkezésekor négy munkanapon belül összeül.

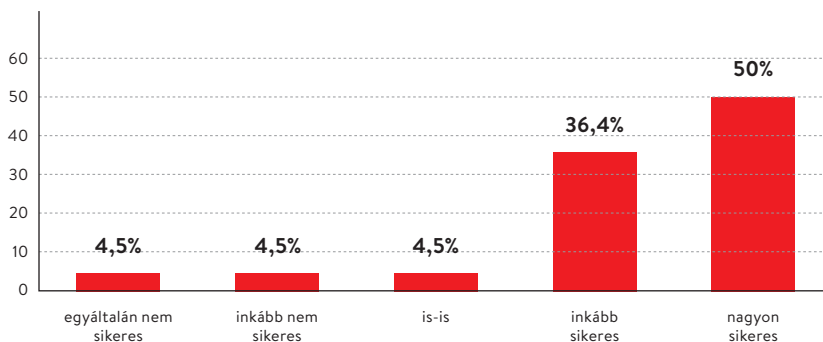

A **Szécsényi járásban** minden kapcsolódó szakma képviselteti magát a kéthavonta, 21 fővel megtartott üléseken, melyeket a polgármester vezet. Az üléseken egy-egy előre meghatározott témával, területtel foglalkoznak, így például előkerült már a drogkérdés vagy az egészségügy is. Ezen felül az intézmények beszámolnak a – nem csak a Gyerekesély programhoz kötődő – tevékenységeikről, így a bizottsági üléseken az érintettek informálódni tudnak más projektekről is, amely segíti a szinergiát. A pályázat lezárásakor a felmerült témákból szeretnének elkészíteni egy stratégiai anyagot, mely a gyerekek helyzetével foglalkozik a járásban.

3.2. Szakmai és szakmaközi együttműködések

A járási és települési szintű **szakmaközi hálózatok** és a **szakmai műhelyek, munkacsoportok** a hálózatosodás és a párbeszéd fontos platformjai. Céljuk, hogy kialakuljon egy stabil és biztos alap, mely elősegíti a későbbiekben a további együttműködések létrejöttét. A települési vagy szakterületi szinteken túlmutató problémák közös megvitatása és a megoldások kidolgozása, a közös szemléletformálás és érzékenyítés, valamint a csapatépítés egyaránt hozzájárul ahhoz, hogy az erőforrások összeadódva hatékonyabban csökkentsék a gyerekek hátrányait. A szakmai és szakmaközi együttműködések kialakításában, élénkítésében a járási Gyerekesély programok rendkívül fontos szerepet játszanak, és a projektek szakmai vezetőinek visszajelzései alapján a megvalósuló szakmai műhelyek a legtöbb esetben sikeresek.

A gyermekekkel és családjaikkal foglalkozó szakemberek számára megvalósított műhelyek sikeressége a szakmai vezetők értékelése alapján (N=31)

2021

34

Válaszok a gyermekszegénységre

Az **Ózdi járásban** eleinte nehezen indult el a szociális, az egészségügyi területen és a köznevelésben dolgozókat összekötő szakmaközi hálózat kialakítása, komoly gondok voltak a bevonással, ugyanis a szakemberek nem lehetőségnek, hanem plusz feladatnak érezték ezeket az alkalmakat.

A szakmai együttműködések kialakítása és elmélyítése sok esetben nem volt könnyű feladat, de mára a járási projektek szakmai vezetőinek több mint fele a legfontosabb eredmények egyikének tekinti az ezen a területen tett előrelépéseket.

A szakterületi koordinátor és a kiemelt projekt máltai koordinátora azonban még nagyobb hangsúlyt fektettek az igényfelmérésre, amely komoly eredményeket hozott. Az első alkalmakat arra fűzték fel, hogy megismerjék a települési szakemberek szükségleteit, nehézségeit. Amióta ezekre fókuszálnak, sokkal többen járnak el a programokra. Korábban dilemmát jelentett a szakemberek számára, hogy családon belüli bántalmazás észlelése esetén mit tegyenek. Éppen ezért több alkalommal ezt a témát dolgozták fel velük: megismerhették az árulkodó jeleket, a szükséges teendőket és a megfelelő segítségnyújtást. Az előadásokba bevonták a projektben foglalkoztatott utazópszichológust is. A téma még a rendőrség számára is annyira érdekfeszítőnek bizonyult, hogy egyre több településről jeleztek polgármesterek, vezetők, hogy náluk is szükség lenne ilyen tájékoztatásra. A későbbiekben ugyanígy előkerült az áldozatvédelem és a fejtetvesség-kezelés témája is. Fény derült arra, hogy a járásban nem minden jelzőrendszeri tag tudja, mikor és hogyan kell jeleznie. Erre reagálva a gyámhivatalból kértek fel szakértőt, aki széleskörű tájékoztatást nyújtott számukra. A projektvezetés praktikus okokból az esetmegbeszélésekkel is egybeköti ezeket az alkalmakat, így mindkét találkozón magasabb létszámban jelennek meg az egyébként túlterhelt szakemberek.

Az **Edelényi járásban** a program járási kiterjesztéséről gondoskodik az, hogy a mikrotérségek vezetői is státusszal foglalkoztatottak a pályázatból, és ők felelnek azért, hogy a tevékenységek a területük szükségleteire reagáljanak. Negyedévente szerveznek – a tervezés, nehézségek vagy éppen a foglalkoztatás témájához kapcsolódó – szakmai workshopokat, melyeket a GYEB-bel azonos napon tartanak meg. Ezeken részt vesznek a civil szervezetek képviselői és más projektek, például a foglalkoztatási paktum vezetői is. Az edelényi stáb négy open space konferenciát is tervezett a projektbe, ahol a szakemberek egy tréner segítségével összegyűjtötték, hogy milyen területen végeznének örömmel önkéntes munkát a járáson belül. A járási máltai koordinátor szerint ez az ötletelés annyira eredményesnek bizonyult, hogy szinte egy újabb Gyerekesély programnak megfelelő tervet tettek le az asztalra.

A **Fehérgyarmati járásban** kezdettől fogva minden települést, az összes

2021

36

Válaszok a gyermekszegénységre

érintett intézményt és a civileket is bevonva nagy hangsúlyt fektettek az igényfelmérésre a szakemberek között. Ez a partneri viszony az együttműködések nagyban elősegítette. Összefogás tekintetében a közösségi házak és közösségi szolgáltató pontok között igazán kimagasló a kapcsolat. Eleinte a kiemelt projekt segítségével, ma pedig már önerőből is összejárnak kötetlenül megbeszélni a problémákat, nehézségeket. Ráadásul már a Jó kis helyekkel, illetve a Vásárosnaményi járás közösségi tereivel is egyre többször összejönnek tapasztalatcserére.

Az együttműködések terén a **Gönci járásban** is a közösségi házak és terek a legaktívabbak: a pályázatba betervezettek felül, önként is összejönnek, hogy átsegítsék egymást a nehézségeken. A közösségi terekben nem mindenhol sikerült szakképzett munkaerőt találni, viszont mindenki motivált és aktív, igyekeznek jól teljesíteni, és a tapasztalatcseréken sokat tanulni egymástól. Kéthavonta rotációban látják vendégül egymást a házak dolgozói a szakmai műhelyek keretében. Ezekon az alkalmakon megbeszélhetik a problémákat és ötleteket, motivációt nyerhetnek a továbblépésre. A lábbesenyői Jó kis helyekkel is tartottak már tapasztalatcserét, szakmai napot, kölcsönösen meglátogatva egymást. A közösségi koordinátor elkötelezettsége a közösségépítés terén rendkívül fontos volt az együttműködés elindításában, és a kiemelt projekt koordinátora is sokat segít szakértelmével. Az összejövetelek során megpróbálnak áthidaló megoldásokat találni, például nehézséget okoz az infrastrukturális támogatás csúszása, ezért a máltai koordinátorral közösen készítenek néhány fontos, a beinduláshoz szükséges felszerelést.

2021

38

Válaszok a gyermekszegénységre

Ezen túl a szakmaközi hálózat is jól működik, amelyet a szociális alapszolgáltatás vezetője tart kézben, aki sokat tesz a terület erősítéséért, például „mini képzést” szervezett a jelzőrendszer tagjainak feladatairól, érzékenyítéséről. A járásban már a korábbi projektből volt hagyománya a jó csapatmunkának: a Biztos Kezdet Gyerekházak munkatársai annyira megszerették a közös műhelyeket, hogy a projekt végeztével sem maradtak abba a találkozók. Ezek a „közös teamek” az átmeneti időszakban megtartóerőként is funkcionáltak.

A **szikszói projektben** a Szakmai Tudástár nevű rendezvénysorozat példaértékű, melyre több környékbeli járásból hívnak megvalósítókat. Az évente két alkalommal megrendezett eseményen a szakterületi koordinátorok, a szakmai vezetők és a közösségi terek stábjai a Gyerekesély programot érintő témákat beszélnek át.

A **Sarkadi** és a **Derecskei** járási programban tartott érzékenyítő előadások nagy sikert arattak. A Kedvesház módszer szakértője pedagógusoknak, szociális munkásoknak tartott nagyhatású szemléletformáló programot inspiráló példákkal, az előítéletek megkérdőjelezésével.

Annak ellenére, hogy mindezek a tevékenységek rendkívüli módon hiánypótlók a járásokban, a megvalósításuk nem zökkenőmentes. A megvalósulást akadályozó tényezők nagy része a szakemberhiányra, és az ebből adódó túlterheltségre vezethető vissza. Minél több feladata van ugyanis egy dolgozónak, annál inkább tehernek éli meg azokat a szakmai alkalmakat, melyek eredetileg őt hivatottak segíteni. Ugyanakkor számos esetben a GYEP által szervezett találkozók dinamizálták, tartalommal töltötték meg a megbeszéléseket, vagy éppen lefektették a működéshez szükséges szakmai alapokat. Megfelelő igényfelméréssel és a szükségletekre valóban reagáló témaválasztással több járásban is sikerült túllendülni azon, hogy teherként éljék meg a programokat a szakemberek.

2021

40

Válaszok a gyermekszegénységre

3.3. Képzések, tréningek

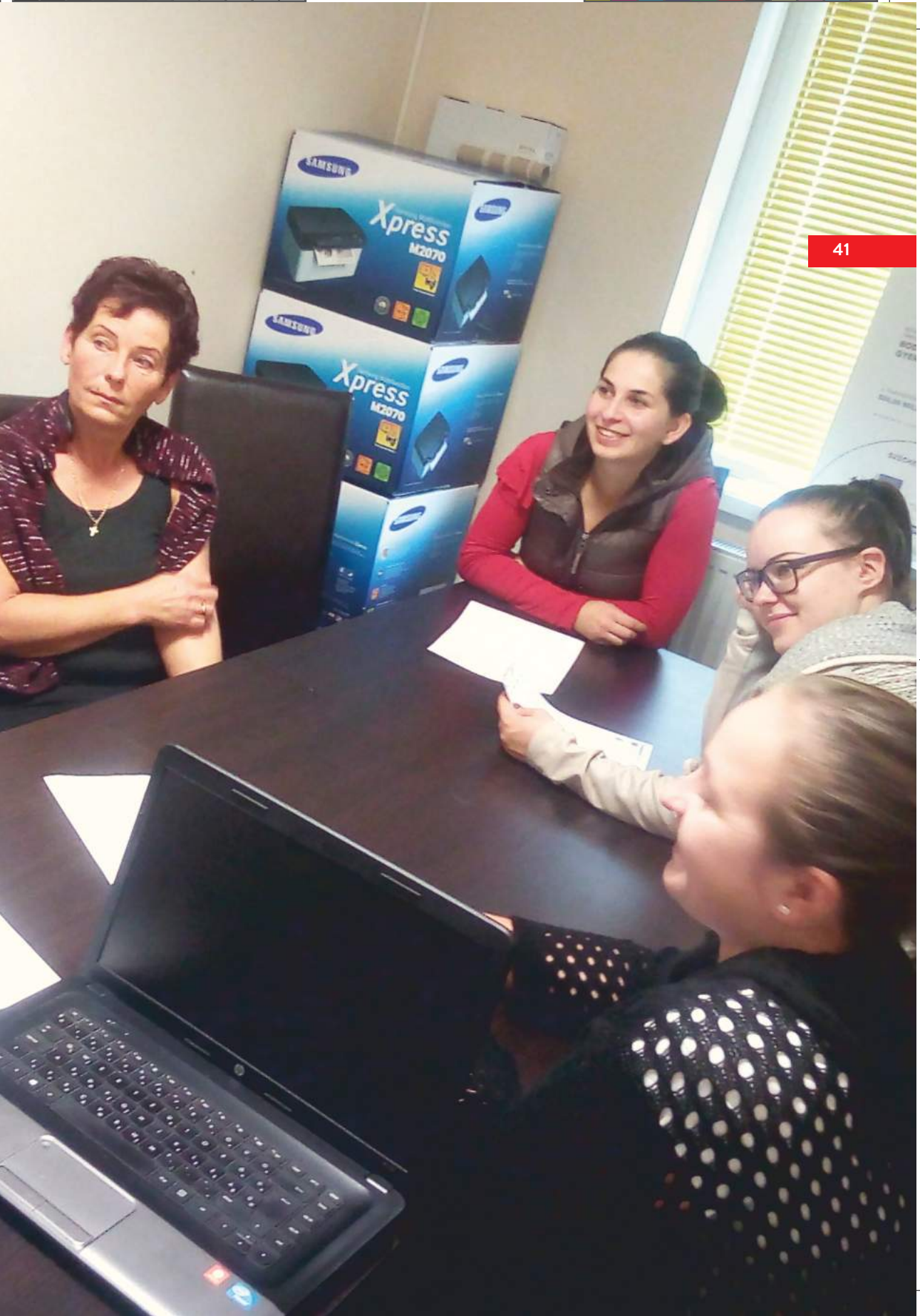
A betervezett képzések, tréningek segítik elő a térségből hiányzó ismeretek, tudás és módszertanok elsajátítását. Ezek révén lehetővé válik, hogy a komoly szakemberhiánnyal küzdő járások a meglévő humánerőforráskapacitásokra építve helyben elérhetővé tegyenek különböző speciális **szakismereteket, szakmai módszertanokat.**

A **Cigándi járásban** már az előző Gyerekesély program során kihasználták a képzések adta lehetőségeket, melyek eredményeit jelen pályázatban is tudják kamatoztatni. A korábbi GYEP-ben ugyanis minden járási óvodából egy óvónőt beiskoláztak és kiképeztek fejlesztőpedagógusnak. A jelenleg futó Gyerekesély program során a szűrések után, a pedagógiai szakszolgálat ajánlása alapján már a helyi szakemberek tudják véghezvinni a szükséges egyéni vagy csoportos fejlesztéseket. Ez pedig egyedülálló előnyt jelent egy súlyos szakemberhiánnyal küzdő térségben. Az elődprojekt pozitív tapasztalataira építve most is terveztek képzéseket családsegítő asszisztensek számára, de mediátorképzésen is részt lehetett venni.

A **Hegyháti járásban** kilenc családsegítőt képeztek ki mediátornak, ami az esetmunkában nagy segítséget jelent. A többi képzéssel a pedagógusokra fókuszáltak, akiknek újszerű ismereteket adtak át. A járás minden iskolájának felajánlották a részvételi lehetőséget a „*Vidám gyerekek hét szokása életvezetési program*” című képzésen, amely akkora érdeklődést váltott ki, hogy annak ellenére, hogy a megadott keret hamar betelt, az iskolák saját költségen kipótolták a részvételi díjat. Sajnos nem minden iskolában voltak nyitottak a program alkalmazására, ahol azonban igen, onnan máris pozitív visszajelzések érkeztek, pedig a képzés még véget sem ért. Az óvodapedagógusok között a mozgásfejlesztés témájában merült fel tudásbővítésre igény, így ők „*Ritmikus mozgásterápiák szerepe az óvodáskorú gyermekek személyiségfejlődésében*” című képzésen vehettek részt.

A képzések megvalósításában projekttechnikai jellegű nehézségek merültek fel k több járásban is. Hiába választották ki igényfelméréssel a szakemberek problémáira, szükségleteire választ adó tréninget, nem tudták azt beszerezni, hiszen nem lehet egy egyedi képzésről három árajánlatot kérni. Voltak, akik a három árajánlat alól mentességi kérelmet adtak be, de nem kaptak rá engedélyt. Így több járásban is csúszik, vagy ellehetetlenül a képzések megvalósítása, ez pedig visszavetette azok lelkesedését, akik számítottak ezekre.

2021

42

Válaszok a gyermekszegénységre

3.4. Szupervízió és coaching

A Gyerekesély program lehetőséget ad szupervízió és coaching szolgáltatás igénybevételére is a megvalósítók és az együttműködő partnerként bevont szervezetek dolgozóinak támogatásának érdekében. Az **egyéni vagy csoportos szupervízió** elsősorban az iskolai, óvodai szociális munkások, családgondozók, védőnők, pedagógusok, óvónők, és egyéb szociális területen dolgozók számára ajánlott. A módszer a résztvevők által felhozott témákból, szükségletekből építkezve segít feldolgozni a résztvevők munkatapasztalatait, fejleszti az önismeretet és a reflektivitást. A szupervízió feltárja és képes kezelni a stresszt, nehézségeket és elakadásokat. A **coaching** a szociális és gyermekjóléti területen dolgozó középvezetők, intézményvezetők számára ajánlott. Célja a hatékony vezetés érdekében történő **döntés-előkészítés fejlesztése, a vezetői kompetenciák bővítése, az időgazdálkodás, a delegálás, a konfliktus- és stresszkezelés fejlesztése,** illetve a vezetői magány oldása.

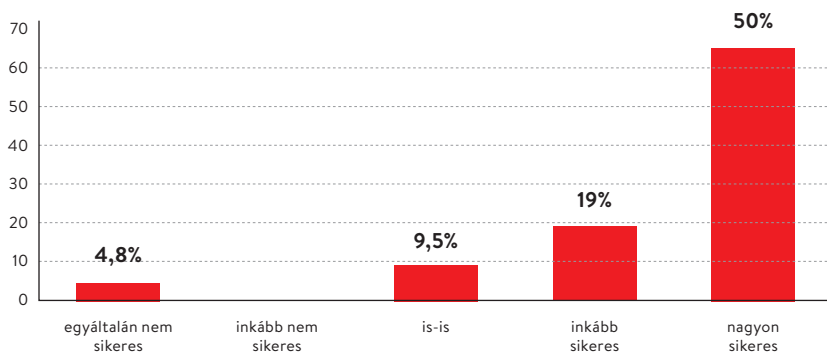
A járási programok a két lehetőség közül **elsősorban a szupervíziót** használták ki. A tevékenység jellegéből adódóan az ott szóba kerülő konkrét témákról nem lehet beszámolni, összességében azonban a járásokból kifejezetten pozitív visszajelzések érkeztek. A Szécsényi és Salgótarjáni járásokban olyan szupervízort sikerült találni, akinek a foglalkozásain szívesen vesznek részt a kollégák mind az egyéni, mind pedig a csoportos alkalma-

kon. Fokozott szükségük volt erre a segítségre, hiszen több településen szinte teljesen egyedül végzik a munkájukat. A Barcsi járásban nemcsak a GYEP megvalósítói, de a szociális szakma és a pedagógusok is részülhettek a szolgáltatásból. Sásdon is hatékonyan működik a szupervízor, és itt egy kolléga sajnálatos elvesztésének feldolgozása miatt is különösen fontos volt a munkája.

A szupervízió, coaching szakmai megvalósításának sikeressége, a szakmai vezetők értékelése alapján (N=31)

A tevékenység akadálya, hogy egyes járásokban nem sikerült megfelelő felkészültségű szupervízort találni, ezért a résztvevők nem látták hasznát a szolgáltatásnak. Más esetekben az alacsony óraszám okozott gondot, ugyanis a rendelkezésre álló időtartam alatt nem lehetett végigvinni a folyamatot.

2021

44

Válaszok a gyermekszegénységre

4. KÖZÖSSÉGI, IFJÚSÁGI ÉS GYERMEKPROGRAMOK A SZEGREGÁTUMOKBAN

A járási Gyerekesély programok fontos elemei a kifejezetten a szegregátumokban vagy szegregált településeken élők elérését célzó, folyamatosan működtetett közösségi, ifjúsági és gyermekprogramok. Ezekre a településekre, településrészekre a következők a jellemzők:

- **társadalmi hátrányok erőteljes koncentrálódása,**
- kirekesztettség,
- **szolgáltatásokhoz való hozzáférés hiánya,**
- **szolgáltatások minőségének alacsony szintje,**
- elkülönült oktatás,
- korai lemorzsolódás,
- munkanélküliség és szegénység újratermelődése.

A Gyerekesély programmal érintett 31 járás területén 726 település található, a szegregátumok és veszélyeztetett területek száma 663 (TeiR-SzocÁIR 2016). A járási projektek 91 közösségi szolgáltató házat terveztek, ebből 73-at valamely szegregátum területére (MMSZ GYEP 2019.)

A lakóhelyi szegregáció két említett alaptípusa a következőképpen írható le: „Az egyik típusban a többségi társadalom egyértelmű kirekesztő és elutasító attitűdjének és gyakorlatainak köszönhetően a különböző társadalmi helyzetű roma családok a településen belül egy vagy több helyen koncentráltan, a többségi társadalomtól éles fizikai és mentális határokkal elkülönítve élnek, ahelyi intézményekkel, szervezetekkel minimálisak a kapcsolataik. A másik típust a területi folyamatok eredményeképpen létrejövő gettófalvak jelenítik meg, amelyeket a környező települések stigmatizált térként tartanak számon, a többségi társadalom az egész falu köré húz éles határvonalat.”¹⁰

A Gyerekesély program kiemelt célja a szegregátumokban és szegregált településeken élők társadalmi hátrányainak csökkentése, ezért **valamennyi járási projektben kötelező** folyamatos jelleggel közösségi, ifjúsági és gyermekprogramokat működtetni ezeken a területeken. Elvárás továbbá, hogy a már meglévő, vagy az ezeken a helyeken létrehozandó közösségi terekben a szülők számára háztartási, gazdálkodási, pénzkezelési ismereteket adjanak át szervezett formában. A pályázat részletesen szabályozza a közösségi szolgáltató házak tevékenységeire és stábjára vonatkozó elvárásokat, ugyanakkor lehetővé teszi egyéb megoldások alkalmazását is.

¹⁰ Váradi Monika Mária – Virág Tünde: A térbeli kirekesztés változó mintái vidéki terekben In: Szociológiai Szemle 25(1): 89–113. 2014.

A járások a helyi projekt tervezésekor elkészítették vagy frissítették a Járási Tükör nevű helyzetfelmérésüket, melyben ki kellett térniük a szegregátumok, szegregált települések helyére, alapadataira, az elérhető szolgáltatásokra, esetleges szolgáltatáshiányokra és a területet érintő alapvető problémákra, hogy ezek mentén alakítsák ki a hátrányok kompenzálását célzó programjaikat. A felhívás előírásainak megfelelően a **Gyerekesély programokat megvalósítók mindegyike tervezett alacsonyküszöbű komplex intézményeket, közösségi házakat**, és ezek egyszerűsített változataként egyéb **közösségi tereket**. Jellemzően ezen szolgáltatásokon belül jelennek meg a családi gazdálkodást elősegítő ismeretterjesztő programok, a háztartásgazdálkodási ismeretek és háztáji, kertgazdálkodási, mezőgazdasági ismeretek. Ifjúsági, családi, közösségi és szabadidős programok is megjelennek a közösségi terekben és a közösségi térrel nem rendelkező területeken, szegregátumokban.

A közösségi házak és terek a közösség tagjai számára nyitott intézmények, melyek **komplex szolgáltatásokat** biztosítanak a betérőknek, lehetőleg minden korosztályt megszólítva, a közösségben felmerülő problémák mindegyikére válaszolva, saját megoldásokkal vagy a megfelelő szolgáltatók bevonásával. A közösségi ház elsődleges célcsoportját a **gyermekes családok alkotják**, kiemelt figyelemmel a **fiatalokra, gyermekekre**.

A 31 járás 91 közösségi házat vagy közösségi teret tervezett, ezek közül 40 az előbbi, 51 pedig az utóbbi kategóriába tartozik. Másfél évvel a projektek elindulása után, az MMSZ kérdőíves lekérdezésének idejére a **91 tervezett szolgáltatás közül 77 kezdte meg működését**. A közösségi házak és közösségi terek többsége a véglegesnek szánt épületben működik, 18 intézmény pedig egyelőre ideiglenes helyszínen kapott helyet. Fontos azonban megjegyezni, hogy a végleges helyszínek jelentős része is felújításra vár.

A közösségi házak működésének meghatározása a térségi gyerekprogramok pályázati felhívásának legrészletesebb eleme. A módszertani útmutató előírja a tervezés módját, a támogató munkatársak végzettségét, számát, az elvárt programokat és technikai feltételeket. A közösségi tér mindennapos működése, a stábok folyamatos alkalmazása, és az új helyszíneken szükséges ingatlanberuházás miatt általában ez a legköltésesebb programelem. A szakemberhiány mellett ez az egyik oka annak, hogy **a járások többsége egy-egy közösségi ház működtetését vállalta**, ezek mellett pedig kevésbé szigorú elvárásoknak megfelelő **közösségi tereket is létrehozta**.

Munkatársak, nyitvatartás

A közösségi házban **minimum két főállású** munkatárs dolgozik, de ideális esetben több szakember vagy helyi segítő munkatárs is rendelkezésre áll.

Az előírásoknak megfelelő ház **minimum heti 40 órát és legalább egy hétvégi napon tart nyitva**, figyelembe véve a gyerekek igényeit és a környező intézmények nyitvatartási rendjét.

A közösségi tereket a munkatársak számának, a nyitvatartási idő csökkenésének és a biztosított szolgáltatások körének mentén vizsgálhatjuk. A legalacsonyabb elvárásokat azokban a projekteknél tapasztaljuk, ahol a közösségi terek a meglévő művelődési, közösségi bázis szakembereit megbízással alkalmazzák heti pár órás nyitvatartással, esetleg havi egy dokumentált eseménnyel. Ezzel szemben más projekteknél egy félállású munkatárs alkalmazásával, a közösségi tér félidős nyitvatartása mellett a lehetőségekhez képest maximális szolgáltatást várnak el.

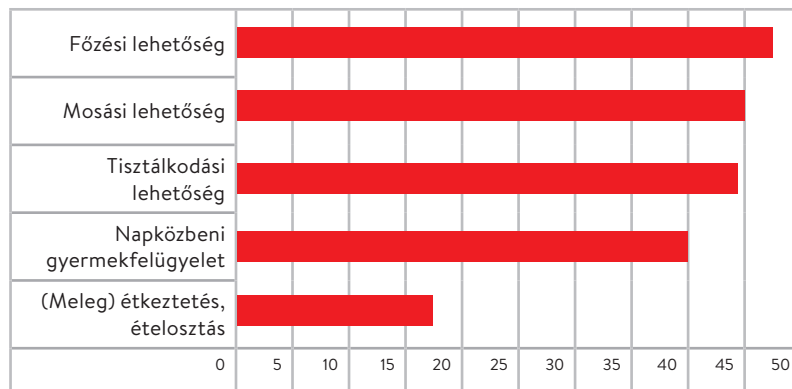

Szolgáltatások

A közösségi házak és terek alap- és komfortszolgáltatásai a szegénységből, lakhatási szegénységből fakadó problémákat igyekeznek enyhíteni. Ennek keretében biztosítanak **mosási, tisztálkodási, főzési** lehetőségeket a betérő családoknak. A gyerekek számára a foglalkozások alatt **étkezést** nyújtanak (tízórai, uzsonna, nyári programok esetén napi egyszeri meleg étkezés, illeszkedve a szünidei étkeztetéshez). Egyes helyszíneken karitatív szervezetekkel összefogva biztosítanak hideg vagy meleg ételt, egyéb adományokat a szegregátumban élő családok számára.

Komfortszolgáltatások a közösségi terekben (N=77)

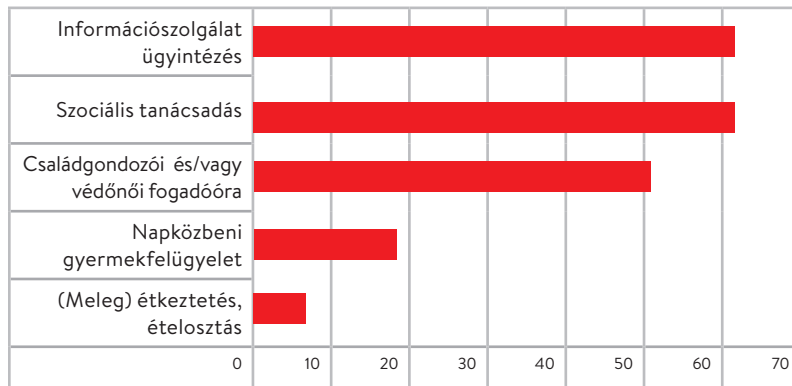

Az alapszolgáltatások részleges elérése több okra vezethető vissza. Az egyik a közösségi terek alacsonyabb szintű feladatellátása a személyi és tárgyi feltételek hiánya miatt, a másik pedig a Gyerekesély programokhoz kapcsolódó beruházási projektelem szétválasztása, időbeli elhúzódnása, a felújítások és nagyobb arányú beruházások megkésett indulása, amely a fürdő kialakítását ugyanúgy érintheti, mint a mosógép beszerzését. A komfortszolgáltatások rendszeres használatához magas fokú bizalomra van szükség a közösségben. A családi szennyes beviteléhez, vagy idegen helyen a ruházat levételéhez számos tabu kapcsolódik, melyeket le kell küzdeni a szolgáltatónak és az igénybevevőnek egyaránt. Azokon a közösségi helyszíneken, ahol ez a fordulat megtörtént, arról számolnak be, hogy több mosógépet is folyamatosan használnak a családok, sőt, sorban állás van a szolgáltatásért.

A nélkülöző családok elsőként az alacsonyküszöbű közösségi ház/tér szolgáltatások keretében jelezhetik problémáikat, kaphatnak információt ügyük rendezésére, érthetik el az állami ellátórendszer szakembereit. A közösségi házak szinte mindegyikében biztosított **az információhoz való**

hozzáférés, szociális tanácsadás és a családgondozói, védőnői fogadóóra.

A közösségi terekben kialakuló bizalmi légkör lehetővé teszi, hogy a családok problémái felszínre kerüljenek, érdemi segítséghez jussanak, idővel és a korábbi tapasztalatok alapján képessé váljanak a nehézségek kezelésére.

Szociális támogatás szolgáltatásai (N=77)

A közösségi házakban és közösségi terekben megjelenő további főbb funkciók a gyerekek és **fiatalok tanulásegítéséhez, tanulási készségeinek és társas kompetenciáinak fejlesztéséhez, prevenció és pályaiorientációs esélyteremtésükhöz** kapcsolódnak. A gettókban élő gyerekek többsége alacsony színvonalú, gyakran szegregált oktatásban részesül. A gyerekek körében megszokott a rendszeres bukás, a korai lemorzsolódás, a tankötelezettségi kor után analfabetizmussal véget érő iskolai karrier. A közösségi házban meleg van és ég a villany: ez már önmagában olyan lehetőséget teremt az önálló tanulásra, amely a gyermekek otthonában nem feltétlenül biztosított. A helyszínek szinte mindegyikén elérhető **korrepetálás** és különféle speciális **készségfejlesztő foglalkozás is** a gyerekek számára. Az iskolai karrier támogatásában elengedhetetlen, hogy a közösségi ház munkatársai párbeszédet folytassanak, jó kapcsolatot ápoljanak a gyerekek, fiatalok családjával és iskolájával, hiszen együttműködve lehet hatékonyan támogatni a diákokat.

A fiatalok számára **társas- és érzelmi intelligencia-fejlesztő programok** is elérhetőek a közösségi terekben. Ezek egy részét a munkatársak vezetik, de gyakran találunk speciális megbízott szakértőket is. A célzottan alkalmazott módszerek mellett természetesen a közösségi házak munkatársainak példamutatása, szabálytartása, közösségi részvétele, a fiataloktól a közösségi térben elvárt viselkedés és a folyamatos érdemi visszajelzés is nagy erővel hatnak a fiatalok társas kapcsolati, érzelmi mintázatára.

A közösségi terekben a felnőttek, a szülők számára háztartási, gazdálkodási, pénzkezelési ismeretek átadását célzó programokra is sor kerül. Ezek közül a legnépszerűbb programelemek a kötetlen együttlétre épülő, közös főzéssel foglalkozó programok, melyek minden helyszínen megtalálhatók, ahol adottak ehhez a technikai feltételek. A szülők gazdálkodási, pénzkezelési módja érzékeny téma, az ezt célzó ismeretterjesztés gyakran népszerűtlen program a közösségi terekben. Érthető, hogy nem szívesen fogadják azokat a programokat, melyekben a szakértők arra adnak tippet, hogy a családi bevételt, melyből nem tudnak megélni, hogyan kellene beosztani. Azokon a közösségi helyszíneken tud a programelem sikeressé válni, ahol kialakult a bizalmi viszony a segítőkkel, és érdemi segítség várható a szorult helyzet feltárásától. További nehézség tapasztalható azokban az esetekben, ahol a helyi szociális ellátórendszer munkatársai vesznek részt segítőként a programban, mert „sokszor nem válik szét a célcsoport szemében a támogatói és hatósági szerepkör, amelynek eredményeképpen a gyermekük elvesztésétől féltő szülők lehet, hogy nehezebben osztják meg anyagi, életviteli nehézségeiket a szolgálatok munkatársaival.”¹⁰

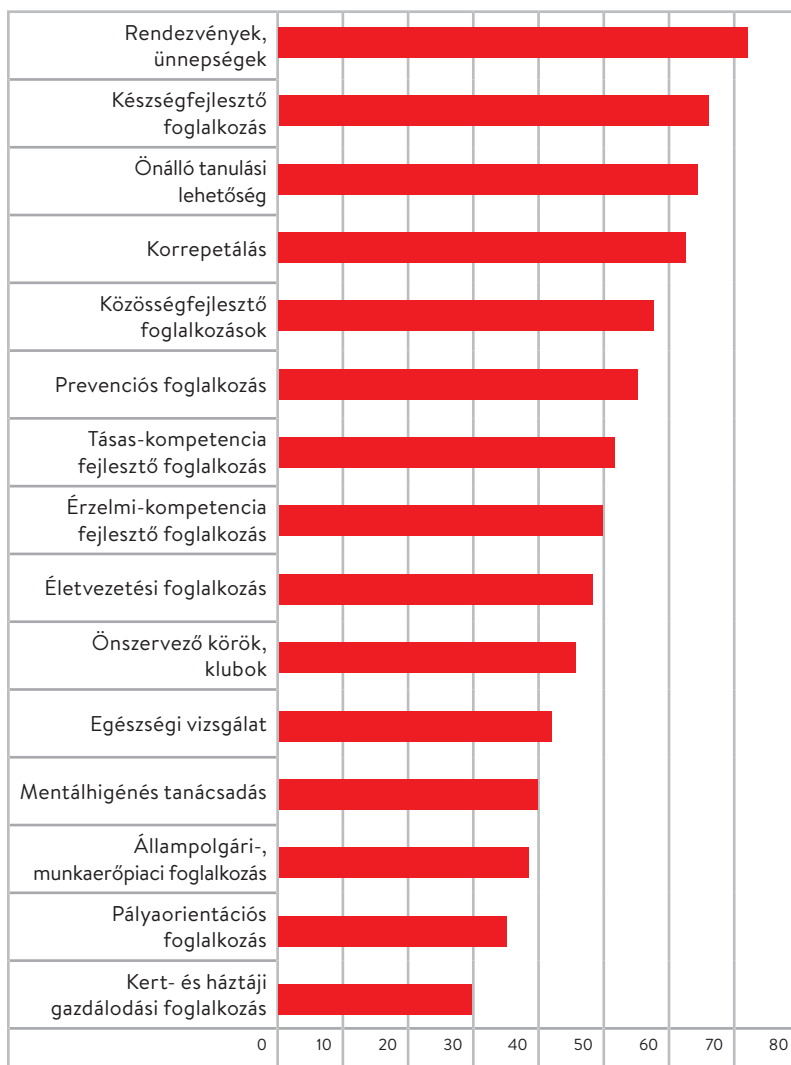
A családokat, egész közösséget érintő események közül a hagyományörző, ünnepkörhöz kapcsolódó programok a leggyakoribbak a közösségi terekben. A programok hatása különösen azokon a kistélepüléseken je-

¹⁰ Kiss Márta: A gazdálkodási stratégiákat, munkaerőpiaci esélyek javulását célzó programelemek megvalósulásának szakmai értékelése (Integrált térségi gyermekprogramok EFOP-1.4.2-16) TK Gyerekesély Műhelytanulmányok 2019/1 TK, 2019 Budapest

lentős, ahol már iskola sincs, így egyetlen szereplőként vannak jelen a közösségi terek a közösség életben. Érdekes tapasztalat az, hogy **a helyben erős szolgáltatások, csoportok jól kapcsolódnak a közösségi házakhoz**, terekhez. Jellemző az intenzív együttműködés az idősekkel (idősek napközije, otthona), amely aktív közös gondolkodást és tudásátadást, együtt szervezett intergenerációs programokat jelent.

További szolgáltatások (N=77)

A járási gyermekprogramok közösségi házai mellett a Jó kis hely projektek (az EFOP-1.4.3-16) és a Végtelen lehetőség (EFOP-1.5.1-17) projekt közösségi tereinek vizsgálatát végezte el a **Társadalomtudományi Kutatóközpont Gyerekesély-kutató Csoportja**. A különböző pályázatok keretében, részben hasonló célok mentén, de eltérő eszközkészlettel induló közösségi terek általános jellemzői által kirajzolódott tendenciák segítik a szolgáltatások értékelését, a helyi hangsúlyok megértését. A szolgáltatások gyakorisága alapján meghatározott **tipológia** kategóriái:

- „bevonó házak”, melyek az alap- és komfortszolgáltatásokban, szociális támogatásban, ügyintézés segítségével, tanácsadásban erősek;
- „támogató-fejlesztő házak”, melyek a fentiekén túl a tanulássegítésben kompetenciafejlesztésben, ismeretterjesztésben is szerepet vállalnak;
- „közösségi házak”, melyek a rendezvények, önszerveződő klubok, közösségfejlesztés mezsgyéjén mozognak;
- „támogató-fejlesztő közösségi házak”, melyek minden tevékenységcsoportban aktívak, az egyéni és közösségi fejlesztésben is otthonosan mozognak.¹²

A jól működő közösségi házak vagy közösségi terek más, hasonló profilú intézményekkel is **összehangolják tevékenységüket**. Ez történik például az **ózdi projektben**, ahol 2017 decembere óta két közösségi tér, a Közösségi ház és a Kamasztanya dolgozik össze a helyi közösség támogatása, erősítése érdekében. Profiljában némileg eltér a két közösségi tér, de vannak átfedések a munkatársi és látogatói körben is.

Ózd 21 szegregátumának egyikében, az Árpád vezér úti lakótelepen működik a **Közösségi ház**. A hétköznap 10-18 óráig nyitva tartó intézményben tanácsadás, ügyintézés, illetve esetkezelés során főleg munkakereséssel, szociális ügyintézéssel kapcsolatban keresik a munkatársakat. A mosási szolgáltatást maximálisan kihasználják a családok, általában két nagy mosógép megy egész nap, a fiatalok hozzák-viszik a ruhákat. A 147 négyzetméteren működő közösségi térben – ahol külön számítógépes és kézműves terem is van – a tanulássegítés, kompetenciafejlesztés, oktatás és ismeretterjesztés számos program keretében megjelenik. A tanulássegítés mellett például informatikai képzések, táncoktatás és sportfoglalkozások zajlanak. A szépségápolási programba beépítették az alapvető higiéniai tanácsadást és a lelki egészséggel kapcsolatos ismereteket éppúgy, mint a tetvesség kezelésének módjait. A pályaválasztási programban a fiatalok számára olyan közeli példaképek – hétköznapi emberek – mesélnek munkájukról, mint egy fodrász, jogász vagy rendőr. A szabadidős programok közül helyben főleg a kézművesség és a sport, illetve a közös

¹² Vastagh Zoltán: Közösségi házak és terek funkciói a leghátrányosabb helyzetű térségekben, Kézirat, 2019 Budapest

főzések népszerűek. A közösségi tér keretein túl is szerveznek programokat: eljárnak bowlingozni, moziba, táborozni, focizni a szomszédos közösségi ház gyerekeivel, vagy járási szintű bajnokságba.

Ózd másik közösségi háza, a **Kamasztanya** hétfőtől szombatig 16-20 óráig tartó nyitvatartással működik 171 négyzetméteren, a szegregátumtól távolabbi területen. Ide főképp a nagyobb iskolások és kamaszok járnak a környékről, de a Községi házból is jellemző, hogy átmennek a fiatalok a hosszabb nyitvatartást kihasználva. A járás egy szervezeti egységként tekint a két közösségi térre, mivel ugyanaz a vezetőjük, hasonló programjaik vannak és átjárnak köztük a fiatalok. A Kamasztanyában lehetőség van a szabadidő hasznos eltöltésére, különféle klubok, szerveződések is kapcsolódnak az intézményhez. A Vöröskereszttel való jó kapcsolat révén a helyi programok mellett külső önkéntes programba is bekapcsolódhatnak a fiatalok, így idővel egyfajta **önkéntes iroda, önkéntes klub alakult ki**. A Kamasztanya ideális bölcsője a járási gyerekprogram változatos módszerekkel segített ifjúsági közösségi kezdeményezéseinek. A fiatalok által tervezett, kezdeményezett programokra informális szervezetek, ifjúsági csoportok, klubok pályázhatnak és juthatnak támogatáshoz (15.000 Ft). A megvalósuló programokban nemformális tanulás keretében kipróbálhatják magukat a fiatalok, gyakorlatot szerezve számos területen.

A **Fehérgyarmati járás** 50 településén két **Közösségi ház és hat Közösségi Szolgáltató Pont** található. A közösségi terek egyik fele nyolc órában, másik fele négy órában van nyitva, a szolgáltatásokat egy-két munkatárs biztosítja, adott esetben közmunkás segítővel kiegészítve. A közösségi házak és közösségi pontok eltérő adottságokkal és szolgáltatási palettával rendelkeznek. A leginkább komplex szolgáltatásokat a nyolc órában, két munkatárssal rendelkező házakban találjuk, de biztosan van mindegyikben legalább egy felelős munkatárs és uzsonna a szabadidős vagy szervezett programokra betérő gyerekeknek. Ami kiemelendő a Fehérgyarmati járás esetében, az a **nagyfokú együttműködés**, amely valamennyi közösségi térben érezteti hatását. A közösségi házak, közösségi szolgáltató pontok tervezésekor a projektgazda alapvető elvárása volt, hogy a közösségi teret

2021

54

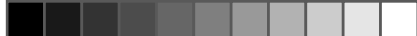
Válaszok a gyermekszegénységre

befogadó település polgármestere 100 százalékban együttműködő legyen, mert ez jelenthetett garanciát az elkötelezettségre és arra, hogy a szolgáltatást mindvégig támogassa a helyi vezetés. A projektvezető, szakmai vezető és a koordinátor jó gazdái a közösségi tereknek, minden esetben bizalommal fordulhatnak hozzájuk a munkatársak. **A nyolc helyszínen dolgozó stáb rendszeresen tart közös munkamegbeszéléseket, melyek egyben csapatépítő alkalmak, mellette pedig aktív Facebook csoportjukban** osztják meg tapasztalataikat, inspirálják egymást ötletekkel, megvalósult programjaik hírével.

A **Nyírbátori járásban** nem volt adott minden feltétel ahhoz, hogy – a járásközpontban lévő két közösségi házon túl – újabb szegregátumban nyíljon közösségi ház, mégis fontosnak tartották a helyi szereplők, hogy **fejlesztő munka** kezdődjön el a további **szegregátumokhoz kapcsolódóan** is. A civil konzorciumi partner elsőként a térség leghátrányosabb helyzetű lakosságával rendelkező **Nyírpilisen, Nyírmihálydiban** kezdett intenzív munkába. A stábben helyet kapott a területi koordinátor és szakmai asszisztense, valamint három családmentor, akik maguk is fejlesztő szakemberek (gyógypedagógus, logopédus, fejlesztőpedagógus, coach, szociális munkás), és a helyi közösségből kikerülő roma mentorok, akik segítik a szakemberek és a szülők, telepi lakosok között a kommunikációt.

A segítő munka kezdetén **közvetlen interjúkkal mérték fel a családok egészségügyi és szociális helyzetét, érdekérvényesítő és kommunikációs képességeit**, támogató közegük sajátosságait. A felmérés során láthatóvá vált problémák egy részére azonnali megoldásokat hoztak. Közösségi ház híján a településeken a Nemzetiségi Önkormányzat helyiségeiben és a Gyerekházban szerveztek olyan **egészségprevenációs programokat**, melyek a lakosok tudásszintjét és lakhatási hátrányait is figyelembe vették. A gyerekek fejlesztését – az intézményekkel, a pedagógusokkal együttműködve – az **iskolákban, óvodákban** folytatták. Az oktatási intézményekben a gyerekek bemeneti mérései alapján **mozgásterápiás és logopédiai fejlesztést, gyógypedagógiai, fejlesztő- és játékfoglalkozásokat** tettek elérhetővé. Az iskolákban az életvezetési programok közül az elsősegély-oktatás került a projektbe. A felmérések alapján a gyerekek, fiatalok több fejlesztő programban vesznek részt egyszerre, hogy fejlődésükben, eredményeik terén tényleges változást tudjanak elérni. **A tanítók, pedagógusok és óvodapedagógusok módszertani támogatását, szemléletformálását** is felvállalta a projekt. A mindennapi küzdelemben tapasztalható kiégést eszmegbeszélő alkalmakkal és speciális technikákkal enyhítik, a tanárok számára pedig interaktív előadás-sorozatot szerveztek korszerű tudásanyaggal a részképességekről és a lehetséges fejlesztési irányokról.

5. SZABADIDŐS PROGRAMOK A JÁRÁSI PROJEKTEKBEN

A járási Gyerekesély programok felhívásában a kötelező szolgáltatásfejlesztési programcsoporton belül jelennek meg az **iskolai szünetekben és hétvégéken szervezett szabadidős és fejlesztő programok**, melyek az elődprojektek idejében is sikerrel zajlottak. Minden járásban terveztek nyáron és év közben is olyan tevékenységeket, melyek a hátrányos helyzetű gyerekek és családjaik számára korábban elérhetetlen programokat, szolgáltatásokat nyújtanak.

A projektek tervezésekor, a helyi (szak)emberekkel való párbeszéd során, és a járási szükségletfelmérésekből kiderült, hogy a településeken **hiányoznak a szabadidős, közös programok**, így nem igazán vannak olyan alkalmak, ahol a lakosság különböző csoportjai találkozhatnak egymással. A települések és oktatási intézmények (ahol még vannak) szűkös anyagi lehetőségeik miatt alig tudnak évi egy-két alkalommal valamiféle programot biztosítani. Játsszótér, közösségi tér kevés helyen áll rendelkezésre, miközben a gyerekeknek otthon sincs sok játéka. A szülők számára fontos, hogy amíg dolgoznak, addig biztonságban legyenek a gyerekek iskolaidőn túl is, ezen belül pedig leginkább a gyerekek felzárkóztatását segítő programokat hiányolják, illetve azokat, melyeken a gyermekek és felnőttek közösen tudnak részt venni.

Az EU szegénységi vizsgálatának kilenc tétele közül az egyik a nyaralással kapcsolatos. 2018-ban az unió lakosainak 28 százaléka, a magyarok 43 százaléka nem engedhetett meg egyhetes nyaralást az otthonától távol (EUSTAT 2018). Magyarországon, a leghátrányosabb helyzetű térségekben a gyerekek több mint felénél nem jut pénz a családban (többek között) nyaralásra és fizetett különórákra (GYERE 2017).

A programtípus fontosságát a kiemelt programon dolgozó **Gyerekesély-kutató Csoport vizsgálata** is alátámasztja, miszerint a szervezett szabadidős tevékenységekhez való hozzáférést alapvetően meghatározza a szülők iskolázottsága, a család jövedelmi helyzete és a lakóhely (Zeller 2016). Így bizonyosan elmondható, hogy a leghátrányosabb helyzetű térségek szegény gyermekeinek, családjainak esélykiegyenlítését segíti a minden járásban betervezett szabadidős programok széles köre.

A szabadidős programok célcsoportja rendkívül tág, a 31 járásban találunk programokat az óvodás, kisiskolás, felső tagozatos, középiskolás korcsoportnak és családoknak is, emellett a programoknak célcsoportjai olyan intézményrendszeri szereplők is, mint az óvodák, általános és kö-

zépiskolák. A kiemelt program felméréséből kiderül, hogy a célcsoport körében ez a **leginkább népszerű programelem** (92,6%), valamint, hogy a szabadidős programokban a **bevonás is rendkívül sikeresnek mondható** (92,6%), hiszen ezek a legtöbb résztvevőt vonzó alkalmak.

Legjellemzőbb programelem a **kézműves és sportprogramok** köre, de összességében a programkínálat rendkívül változatos. Az iskolai szünetekben elérhető nyári napközis táborok szinte minden járásban elérhetőek, emellett év közben hétvégi vagy rendszeres délutáni programok várják a gyerekeket és néhol a szülőket is. Bentlakásos táborokat ritkábban terveztek a megvalósítók, ezek nem minden járásban érhetőek el. Ahol kevés a rutin és a tapasztalat, ott nem vágnak bele hosszabb, távolabbi helyen megrendezett táborozásba. De találkoztunk olyan, egyébként felkészült járási programmal, ahol a szállás, az utazási költség és a 24 órás felügyelet igénylő programok költsége túl nagy terhet jelentett volna a projekt számára, ezért inkább a helyben, környéken megvalósuló projektelemek mellett döntöttek.

A szabadidős programok specialitása a legszegényebb járások Gyerekesély programjaiban – különösen a néhány órás programot meghaladó intervallum esetén –, hogy a résztvevő gyerekek, fiatalok **étkezését biztosítani** kell. Üres gyomorral nemhogy tanulni, de játszani sem lehet. Az arra jogosult, rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők számára az ingyenes (szünidei) étkezés igénybevételével megoldható egy meleg ebéd nyújtása. A résztvevők számára a járási projektből szükséges

fedezni a programok tízórai, uzsonna költségét. Táborok esetén természetesen minimum napi háromszori, de akár napi öt étkezés is indokolt egy nyaraláson a résztvevők számára.

A programok tematikájának sokszínűségét adják a helyi igények, szükségletek és a korábbi projekt tapasztalatai. Ezek mellett leginkább a helyi hagyományok, a helyi segítők és szakértők hatnak a programtervezésre. A foglalkozások, táborok szakmai munkájának jelentős részét a járási Gyerekesély-stáb biztosítja, más programokra azonban külső szereplők, szakértők bevonása is szükségessé válik. A szabadidős programoknál alapvető elvárás, hogy a gyerekek, fiatalok, bevont családok nyelvén, az intézményi kereteken túl, a nemformális tanulási, élménypedagógiai elemekkel és a játék eszközeivel működjenek, és a működést még a legközelebbi témák átadásánál is építsék bele a foglalkozásokba.

A járási Gyerekesély programjaiban tervezett szabadidős elemeket az alábbi **tematikus kategóriákba** soroltuk (mellettük mellettük jellemző példákat említve):

- művészeti és tehetségkutató programok (*kézművesség, zene, tánc, fotó*);
- sportprogramok, versenyek (*labdarúgás, úszás, röplabda, horgászat, harcművészetek*);
- (népi) hagyományörző programok (*fazekasság, fafaragás, szövés, népi játékok*);
- helyi értékek megismerését segítő programok (*település, környék története, értékei*);
- kulturális értékek megismerését célzó programok (*helyi művészet megismerése, színházlátogatás, múzeumlátogatás*);
- környezet, természetismereti foglalkozások (*növények, állatok, kőzetek megismerése*);
- egészséges életmóddal kapcsolatos programok (*vizsgálatok, beszélgetések, előadások*);
- prevenciós programok (*bűnmegelőzés, drog, internetes zaklatás, tudatos fogyasztás*);
- önismeret-fejlesztő programok (*drámapedagógiai foglalkozások*);
- túlélő programok (*tűzgyújtás, elsősegélynyújtás, tájfutás, lombsátor építés*);
- családi kohéziót erősítő programok (*tábor, vetélkedő, közös alkotás*);
- közösségi élményt nyújtó foglalkozások (*tábor, kincskeresés, kalandtúra*).

A példákat csak az érthetőség kedvéért emeltük ki, természetesen egy jó táborban szinte az összes foglalkozástípus megjelenhet, de akár egyfajta tematika mentén szervezett programban is elérhető az önismeret fejlődése és a közösségi élmény megélése.

A programok tervezésénél – ideális esetben – figyelembe vett szempontok között szerepel, hogy a járás leghátrányosabb helyzetű települései,

2021

58

Alázatok a gyermekregisztrációra

intézményei, családjai, gyerekei kerüljenek be a programba. A szabadidős programok rendszeressége és a táborok koncentrált együttléte alkalmat teremt számos, a gyerekek fejlődését, jobblétét célzó tevékenység megvalósítására, a családi összetartás támogatására, illetve a helyi kapcsolatrendszerek erősítésére.

5.1. Programok az oktatási intézményekben

A járási projektek a szabadidős programok egy részét a helyi oktatási intézményekhez, óvodákhoz, általános iskolákhoz, középiskolákhoz kapcsolódva tervezték. Ez a megoldás egyidejűleg alkalmas a gyerekek széles körű elérésére, újabb szakképzett segítők bevonására, az oktatási intézmények lehetőségeinek bővítésére, a kapcsolatrendszer erősítésére és a lemorzsolódás csökkentésére.

A programelemben jellemzően iskolákhoz kapcsolódó nyári napközis táborok megvalósítását tervezték a járások, ahol a gyerekek reggel érkeznek és a délután folyamán mennek haza. Ezen programokon a reggeli és esti étkezésről a szülő gondoskodik, az ebédet (tervezés függvényében) és a köztes érkezéseket a program biztosítja. A koncentrált együtt töltött időt felhasználva, a szórakoztató programokat színesítve, különböző érdekes és hasznos tematikák mentén zajlanak a programok. Az **Encsi járásban a „Lógjunk együtt hasznosan!” napközis tábori** programban például a közlekedési ismeretek, helytörténet, hagyományőrzés volt a nyári táborok fókuszában.

A **„Nyitott iskola” programot az Edelényi járásban** a gyerekek igényei, kérése alapján, az őszi-téli időszakban rendezik meg, figyelembe véve azt is, hogy a hideg beköszöntével, a korai sötétéssel beszűkülnek a szabadidős programlehetőségek. Az eseménysorozatban novembertől febru-

árig havonta egy hétfélig napon kinyit az iskola és szabadidős programok válnak elérhetővé a fiatalok számára. Az alkalmakat az iskolák szervezik, ennek során lehetőség van a tanárok megbízási díjának fedezésére, eszközvásárlásra, kisebb tízórai biztosítására az intézményekben. A fiatalok sportprogramokba kapcsolódhatnak be, melyek közül a legnépszerűbb a foci, a darts és a pingpong. A program Edelény város valamennyi iskolájában és középiskolájában elérhető. A programelem olyan sikert ért el, hogy felmerült, hogy a járás többi iskolájába is érdemes lenne kiejánlani.

A **Bodrogeközben** az óvodák és iskolák „**Kis sportnap**” és „**Kis egészségnap**” rendezvényt szervezhetnek évente egy alkalommal, programtípusonként váltott évben. A programsorozat a Cigándi járás minden oktatási intézményét lefedi, így minden tanköteles korú gyereket és fiatalot elér, a tanórai kereteken túlmutató mozgalmas, új ismereteket adó programokat valósít meg. A járási Gyerekesély program által megfogalmazott szempontok alapján az intézmények kidolgozzák saját programtervüket, pályázatukat a fejenként meghatározott (800 Ft/fő) forrás elérésére, melyből az igények és lehetőségek szerint eszköz, anyag, élelmiszer, szakértői díj egyaránt fedezhető. Az elvárások között szerepel a szülők bevonása, amely az egészségnapok esetén kötelező elem. A Cigándi járásban három korosztály számára szerveznek öt éven keresztül egy-egy hétfélig őszi/tavaszi sportvetélkedőket az iskolákban, melyeket követően a nyertes csapatok a **járasközpontban, a közösségi sportnapon** mérkőzhetnek meg, nyerhetik el a Vándorkupát.

A **Nyírbátori járásban** egy nyírbátori **középiskolában** a fiatalokat **komplex programcsomag** segíti az iskolai beilleszkedésben a lemorzsolódás elkerülése érdekében. A szakképző iskola és technikum területén egyidejűleg vehetnek igénybe vizsgára felkészítést, iskolapszichológust, interaktív csoportfoglalkozásokat, illetve ajánlanak a fiataloknak sportprogramokat (futsal, step aerobic) is, így biztosítva a testi, lelki és kognitív támogatást, elősegítve az iskolai beilleszkedést és bennmaradást. Az egymásra épülő programok eredményességét igazolja, hogy a résztvevők mind sikerrel teljesítették a szakmai vagy érettségi vizsgájukat.

5.2. Települési és családi programok

Egyes programelemek közvetlenül a településekhez vagy az ott létrejött szolgáltatásokhoz kapcsolódnak. A projektfelhívás logikájából adódóan a közösségi terekben nyitvatartási időben megvalósított szabadidős programok nem jelennek meg külön tevékenységként, így ezekről bővebben a közösségi terekről szóló fejezetben írunk. Találkozunk viszont települési szinten is olyan plusz szakértelmet, erőforrást igénylő programelemekkel, melyek megjelenhetnek a közösségi terekben éppúgy, mint az oktatási intézményekben. Tipikusan külön tervezett települési programelemek a **családi foglalkozások, kirándulások, táborok**, hiszen ezen a szintéren érhetők el leggyakrabban a gyerekek mellett a szülők is.

Bodrogközben a járás mind a 17 települése számára elérhetők **egynapos családi kirándulások** a környék érdekességeinek, nevezetességeinek felfedezésére, utazással, közös ebéddel, uzsonnával és a belépők biztosításával. A programot az iskolák szervezik a Gyerekesély program szakmai stábjával közösen, figyelemmel arra, hogy ne osztályközösségeket,

2021

62

Válaszok a gyermekszegénységre

SZÉCHÉNYI
BODRÓKÖZI INTEGRÁLT
GYERMEKPROGRAMOK
400,00 MILLIÓ FORINT

hanem a települések hátrányos helyzetű gyerekeit és szüleiket vigyék a kirándulásra. Mivel a központosított iskolai osztálykirándulások gyakran egész napos utazást, majd egy múzeumlátogatást adnak, a Gyerekesély programban figyelemmel voltak arra, hogy kevesebb utazás és több élmény jusson a gyerekeknek. A javasolt, maximum 100-150 km távolságban lévő helyszínek színes programkínálattal várják a résztvevőket (Ökocentrum, Kisvasút, Kalandpark stb.), melyek a költségek miatt elérhetetlenek lennének a családok számára a közeli helyszínek ellenére is.

A közösségi házak tapasztalatcseréjéből, a hálózati munka megerősítéséből nőtte ki magát a **Hegyháti és a Jánoshalmi projekt** által szervezett **közös balatoni táboroztatás**, és az évközi találkozók rendszere. Évente két alkalommal közös szabadidős programot szerveznek a gyerekeknek, egyszer a kisvaszari, máskor a jánoshalmi közösségi házban, minden év augusztusában pedig egyhetes balatoni tábort szervez közösen a hegyháti és jánoshalmi stáb egy ifjúsági és gyerektáborban Alsóbélatelepen. A programot közös tervezés előzi meg, a tematikát a két stáb közösen állítja össze, és együtt szervezik és működtetik a tábort. Bár több helyről érkeznek a gyerekek, a program családi hangulatát elősegítik a napi és évközi közös programok, a csapatépítést ösztönző tábori tematika, és hogy ekkor nincs más csoport a balatonparti táborhelyen.

2021

64

Magyarországi gyermekszegénység

A tóparti táborozás klasszikus elemeihez, mint a reggeli torna, tábortűz, strandolás, pingpongozás, külső programhelyszíneken olyan újabb élmények is kapcsolódtak, mint a hajózás, kisvonatozás, élménypark, lézerharc vagy a vízirendészeti bemutató. A tábor során a jánoshalmiak hagyományos méta játékát megtanulták a kisvaszari gyerekek, így vegyes csapatokban, az immár közös tudás mentén folyhatott a játék. A szabad levegőn töltött intenzív közös programok mellett esténként egy félórás telefonidő állt a gyerekek rendelkezésére, hogy használják telefonjaikat, így tartva a kapcsolatot az otthoniakkal.

A **Jánoshalmi járásban** két évente terveznek **Családi bentlakásos tábort** a Balatonon a járás öt településén élő hátrányos helyzetű gyerekeknek és szüleiknek, akiknek egyébként nem lenne lehetőségük együtt nyaralni. A táborban 100 fő plusz a kísérők vesznek részt, amely jelentős ráfordítást igényel a projektől, ezért kis településszám (öt) esetén lehet reális vállalás. A tábor a szabad fürdőzés, sportolás mellett a tevékenységeket három tematika köré építi: közösségfejlesztés, életvezetés, környezettudatos szemlélet, melyekhez kapcsolódóan szakértők bevonásával játékos feladatok, beszélgetések zajlanak. A jelentkezőket a család- és gyermekjóléti szolgálatok rendszerében lévő családok közül választják ki, így a táborozáshoz szükséges eszközök, ruházat beszerzésében is segítséget kaphatnak. Az egyhetes (hat éjszaka), teljes ellátást nyújtó táborban hátrányos helyzetű, szegény családok, a mindennapok küzdelméből kiszakadva, egymásra figyelve pihenhetnek, vehetnek részt a közösségi programokban és szerezhhetnek közös élményeket.

Ugyanitt évente egyhetes **Vándortábort** szerveznek 50 gyermek, 10 kísérő és öt-hat önkéntes részvételével. A tábor résztvevői a járás településeit járják körbe (általában gyalogosan), megismerkednek a helyi nevezetességekkel, majd a nap végén sátorban pihenik ki az út fáradalmait. A digitális korban szocializált gyerekek számára ez különösen érdekes és fontos élmény, mely tovább kíséri őket a hétköznapokban.

5.3. Mozgó Játsszóterek

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat által működtetett **Mozgó Játsszóter** program módszertana több járásnak szolgált mintául a projekttervezéskor. A kiemelt projekt az eszközt alapvetően a térségi települések, intézmények megismerésére fejlesztette ki 2010-ben, annak érdekében, hogy hatékonyan tudja segíteni a kistérségi Gyerekesély programok tervezését, később pedig a projektmegvalósítás kísérése lett a fő feladata.¹³

¹³ A módszertanról bővebben: Domokos Veronika – Kocsis Attila – Németh Nándor: A Mozgó Játsszóter szerepe a kistérségi Gyerekesély programokban (Esély 2014/6)

A Mozgó Játszótér módszertanához kifejlesztett képzést a korábbi projektszakaszban a kistérségben dolgozó projekt munkatársak, pedagógusok és önkéntesek is elvégezhették. Érthető tehát, ha néhány járásban önálló Mozgó/Mobil Játszótér programot is bevezettek.

A Gyerekesély programokban több járásban színesítették azzal a programokkal, hogy különböző korosztályok számára beszereztek eszközöket (pl.: ugrálóvár, játékok, kisbuszok), ám ez önmagában még nem tekinthető Mobil Játszótérnek. Mobil Játszótér programnak akkor nevezzük a tevékenységet, amikor az ehhez szükséges további erőforrások (játékok, utazás, munkatárs) rendelkezésre állnak, és érvényesül a minőségi játékhoz elengedhetetlen módszertan, melynek alapja, hogy a Mobil Játszótér nemcsak örömforrás, hanem a diagnózisállítás, a segítségnyújtás és a kapcsolatépítés eszköze is egyben.

A járások Mobil Játszóterei **eltérő módon és tudáskészlettel** dolgoznak. A **Salgótarjáni járásban** a játszó munkatárs a térségben működő közösségi házakat, Jelenlét házbeli rendezvényeket látogatja meg, valamint bekapcsolódik a települési közösségi programokba az ugrálóvárral, és a projekt keretében vásárolt egyéb szabadtéri és társasjátékokkal.

2021

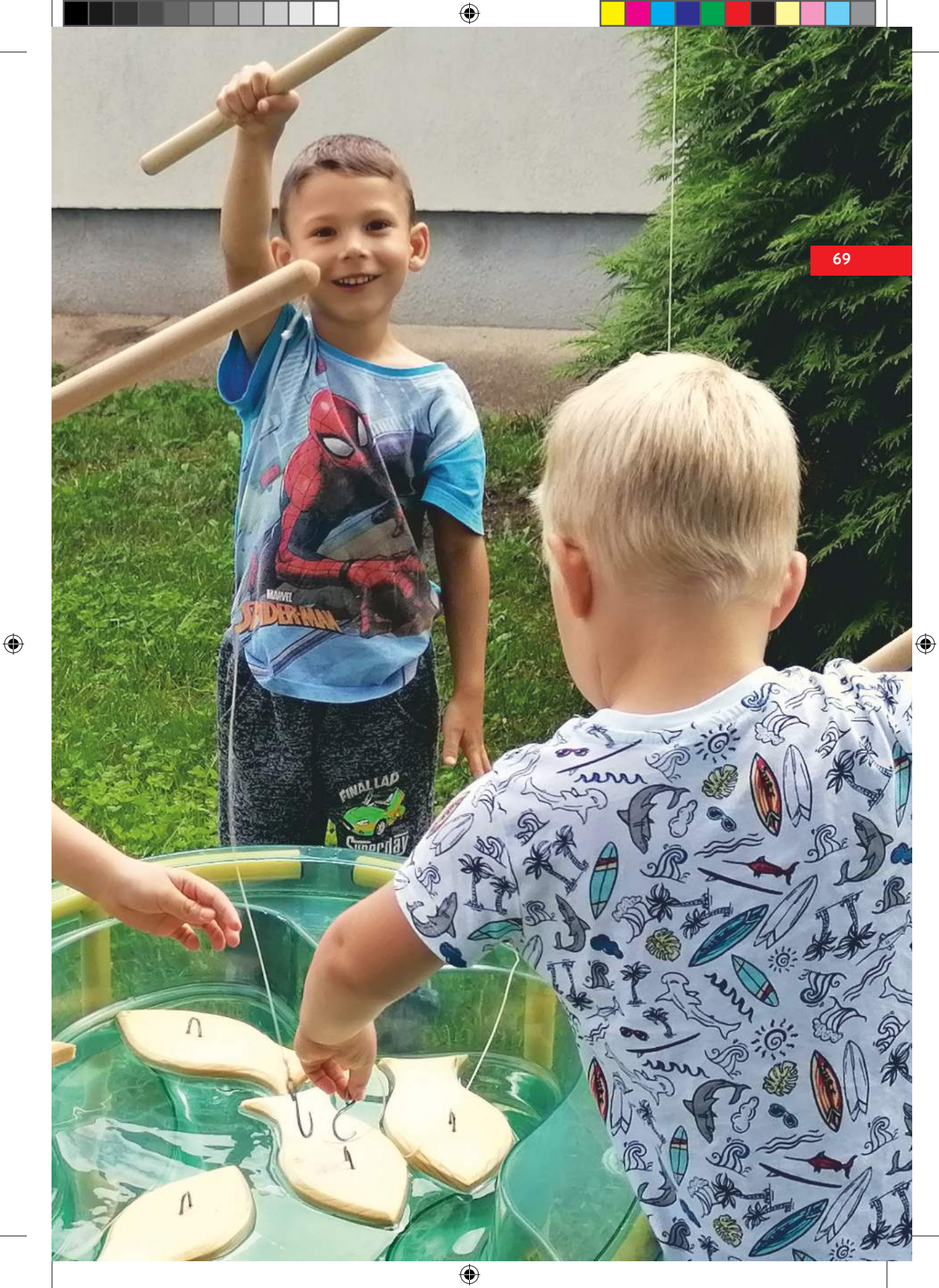
68

Válaszok a gyermekszegénységre

A **Putnoki járásban** a játszótérrel dolgozó kollégák a Mobil Játszótér módszertanából elsőként a keretjátékkal ismerkedtek meg. A megszerzett tudást felhasználva, gyógypedagógiai szakértő által lektorált tematikus programokkal készülnek az intézményi vagy települési játékokra. Egy év alatt 65 mozgó játszós alkalmat sikerült megszervezni. Döntően a fiatal korosztályra specializálódtak, a járás 17 óvodájában szerveznek játékokat, melyek során a projektben kidolgozott keretmesét felhasználva járják végig a gyerekekkel a kalandos utat Egérországbán. A foglalkozásokat az óvodákban fél 10 és fél 12 között, a gyerekek ebéd- és pihenőideje előtt rendezik meg. Az utóbbi időkben iskolák alsó tagozatába is be tudták vinni a programot, mely tartalmaz mozgásos, kézműves és ügyességi feladatokat is. A nyári szünetben, jó időben a falunapokon lehet a legtöbb gyereket megmozgatni, ahol az ugrálóvár mellett előkerülnek a projektből vásárolt hagyományőrző népi és egyéb játékok (gólyaláb, egyensúly játékok, nagy jenga, bedobálós és horgász játék).

A **Mezőcsáti járásban** kezdetben a nyári falunapokat kiszolgáló ugrálóvár felállításával indult a Mobil Játszótér, később ezt fejlesztették tovább a közösségi házakba, táborokba szervezett programokkal, ahol az ugrálóvár már csak az akadálypálya egyik eleme lett. A máltai járási koordinátor a helyi munkatársak részvételével rendszeres workshopokat szervez a játék témaköréhez kapcsolódóan. Ilyen alkalmakkor van mód a vásárolt játékok kicsomagolására, végigjátszására, a fejlesztési területek áttekintésére, a játékok besorolására, tervezésére, a lezajlott játékok kiértékelésére és a jövőbeli programok finomhangolására. A legutóbbi kezdeményezés a járás egyik legrosszabb helyzetű iskolájában zajló játék volt, ahol minden nap forgószínpad-szerűen két osztállyal foglalkoztak kiscsoportokban. A diákok hálásak voltak a kiemelt figyelemért, a sokszínű, élvezetes programért, és a tanárok is megtapasztalhatták, hogy megfelelő módszertannal számos konfliktus megelőzhető, illetve, hogy felkelthető és fenntartható a figyelem a gyerekeknél.

2021

70

Válaszok a gyermekszegénységre

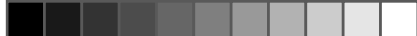
6. A KRÍZISALAPOK FELHASZNÁLÁSA A JÁRÁSI PROJEKTEKBE

A társadalmi felzárkózás területéhez kapcsolódó pályázatok rendszerint meghatározott, jól körülírt célokhoz biztosítanak forrásokat, melyeket a projektek megvalósítói az előre eltervezett és időben is ütemezett feladatok, tevékenységek finanszírozására használhatnak fel. Ez a fajta kötöttség oda vezet, hogy a helyi szakemberek a hátrányos helyzetű családok támogatására szánt – egyébként rendelkezésre álló – forrásokat nem tudják felhasználni az előre nem látott, így aztán nem is tervezhető helyzetekre, melyekkel szembesülnek napi munkájuk során. Ennek az ellentmondásnak a feloldását célozza a Gyerekesély programok megvalósítására kiírt pályázat egy eleme, amely lehetővé teszi, hogy **ahelybenfelmerülőszükségletek** alapján projektforrásaiból finanszírozzák a **krízishelyzetek megelőzését és kezelését**, illetve, hogy támogassák a különböző esélynövelő kezdeményezéseket. Az erre a célra szánt keretösszeg mértékét nem határozta meg a pályázati kiírás, ahogy abban is szabad kezet adott a megvalósítóknak, hogy pontosan milyen elvek mentén, mely helyzetek kezelésére kívánják azt felhasználni. Azt azonban előírta, hogy a támogatások igénylésének és folyósításának ügyrendjét ki kell dolgozni, az alap felügyeletét pedig a járási **Gyerekesély Bizottságnak** kell ellátnia. A meghatározott keretek között a krízisalap felhasználásának

A legtöbb hasonló tartalmú projekthez képest fontos újítása a Gyerekesély programnak, hogy lehetővé teszi krízisalapok létrehozását. Ezeknek az alapoknak köszönhetően a járási projektek rugalmasan tudnak reagálni a helyi szükségletekre, az előre nem látott krízishelyzetekre.

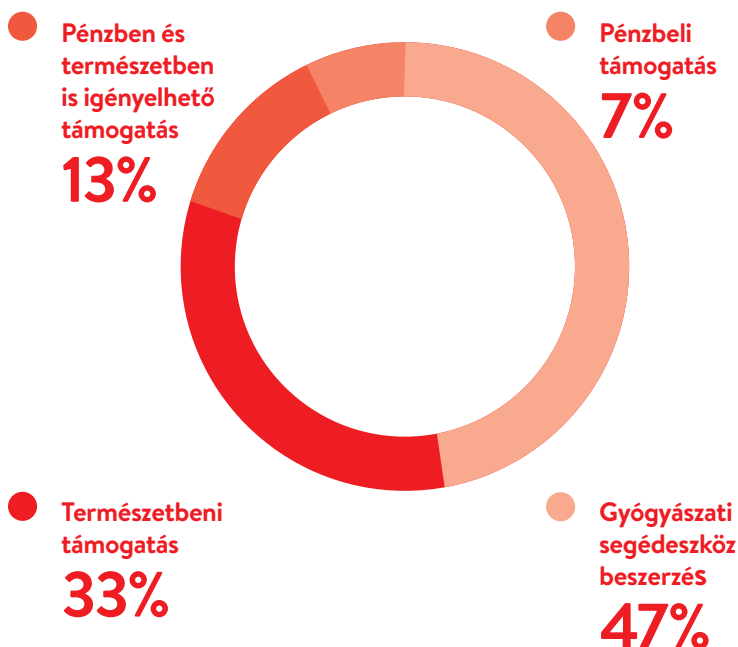
különböző módzatait dolgozták ki az egyes járásokban. Bizonyos helyeken egy előre meghatározott célra, míg máshol különféle, váratlanul bekövetkező helyzetek kezelésére fordítják a rendelkezésre álló forrást.

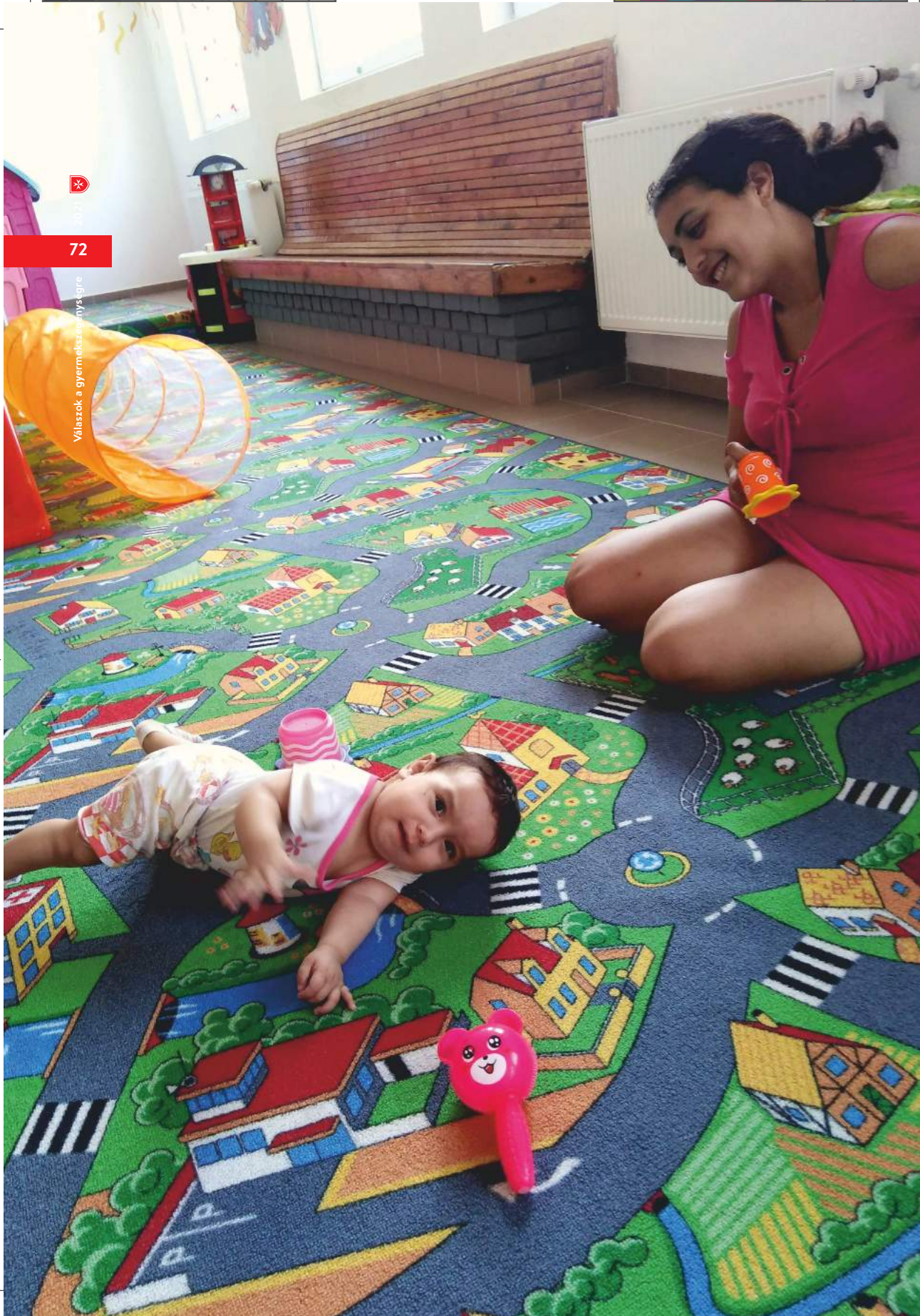

A krízisalapok felhasználása a járások többségében már megkezdődött. A 31-ből **20 pályázó mostanra kidolgozta** a támogatások odaítélésének és folyósításának módszereit, továbbá kijelölték azon szakemberek és döntéshozók körét, akik elbírálják a beérkező kérelmeket, és felügyelik a krízisalap működését.

A krízisalapok felhasználási módjai (N=20)

A járások többségében **gyógyászati segédeszközök** beszerzését finanszírozzák a krízisalapban elkülönített forrásokból. Ez a megoldás lehetővé teszi például, hogy a projektek részét képező szűrővizsgálatok során kiszűrt gyerekek szemüveget kapjanak. Ez azért nagyon fontos, mert a Gyerekesély program korábbi tapasztalatai szerint hiába férnek hozzá könnyebben a családok a különféle szűrővizsgálatokhoz, ez nem mindig jelent megoldást, mert sok esetben nincs pénzük a szükséges eszközökre. A járási krízisalapok harmadából különféle **természetbeni támogatásokat** nyújtanak azoknak a rászoruló családoknak, akik a helyi program látókörébe kerülnek. Jellemzően tartós élelmiszerrel, tanszerrel támogatják a családokat, de arra is van mód, hogy gyorssegéllyel segítsék azokat, akiknek valamilyen előre nem látott esemény miatt – pl. tűzvész, csőtörés – veszélybe kerül a lakhatása. Mindezek mellett pedig vannak olyan járások is, ahol **pénzbeli támogatások** is hozzáférhetőek a krízisalap felállításának köszönhetően.

2021

72

Válaszok a gyermekszegénységre

Az **Encsi járásban** a projekt egyéb tevékenységeihez kapcsolódóan, előre tervezett módon használják fel a krízisalapban elkülönített támogatási összeget. A krízisalap működtetéséhez a járási Gyerekesély Bizottság kidolgozott egy szempontrendszer, a konkrét esetek elbírálása pedig a GYEB albizottságának a feladata. A projekt keretében eddig **szemészeti vizsgálaton kiszűrt gyermekek** részére nyújtottak 50-75-100 százalékos támogatást a szükséges szemüvegek megvásárlásához. 62 gyermek juthatott így szemüveghez, melyre 1.035.900 forintot fordítottak a pályázati forrásból. Úgy tervezik, hogy a krízisalapból fogják finanszírozni azokat az ortopéd segédeszközöket is, melyekre a tervezett ortopédiai vizsgálatokon kiszűrt gyermekeknek lesz szükségük.

Szintén előre tervezett módon használják fel a forrásokat a **Tiszafüredi járásban**. A krízisalap terhére úgynevezett **Bébi bankot** hoztak létre, amely lehetővé teszi, hogy ellássák a csecsemőkorú vagy kisgyermeket nevelő családokat a szükséges, de számukra nehezen hozzáférhető eszközökkel. A projekt megvalósítói nagy számban vásároltak többek között **járókát, babakocsit, légzésfigyelő készüléket, baba- és gyermekmérleget, babakádat, pelenkázólapokat**, melyeket kikölcsonözhetnek az érintett családok.

A krízisalapok nem csak lehetőséget, hanem új kihívásokat is jelentenek a megvalósítók számára. Az alapok létrehozása, működtetése során ugyanis egyes esetekben gondot okoz a támogatások kifizetése és a megvásárolt eszközök célba juttatása.

A **Derecskei járásban** olyan módon alakították ki a krízisalapot, hogy annak segítségével különböző váratlanul felmerülő helyzetekre tudjanak reagálni. A krízisalap felhasználására kidolgozott eljárásrendben a krízishelyzetbe került gyermekes családok kétféle támogatást kaphatnak. Az egyik **pénzbeli támogatást** jelent abban az esetben, ha a család lakóhelyét természeti katasztrófa sújtja, csőtörés történik vagy leég az ingatlan, illetve, ha a gyermek családjában haláleset történik. A másik lehetőség a krízishelyzetbe került gyermekes család anyaotthonba történő elszállításának **útiköltség-támogatása**, mely az elszállítást végző intézményt, vagy a települési önkormányzatot illeti meg.

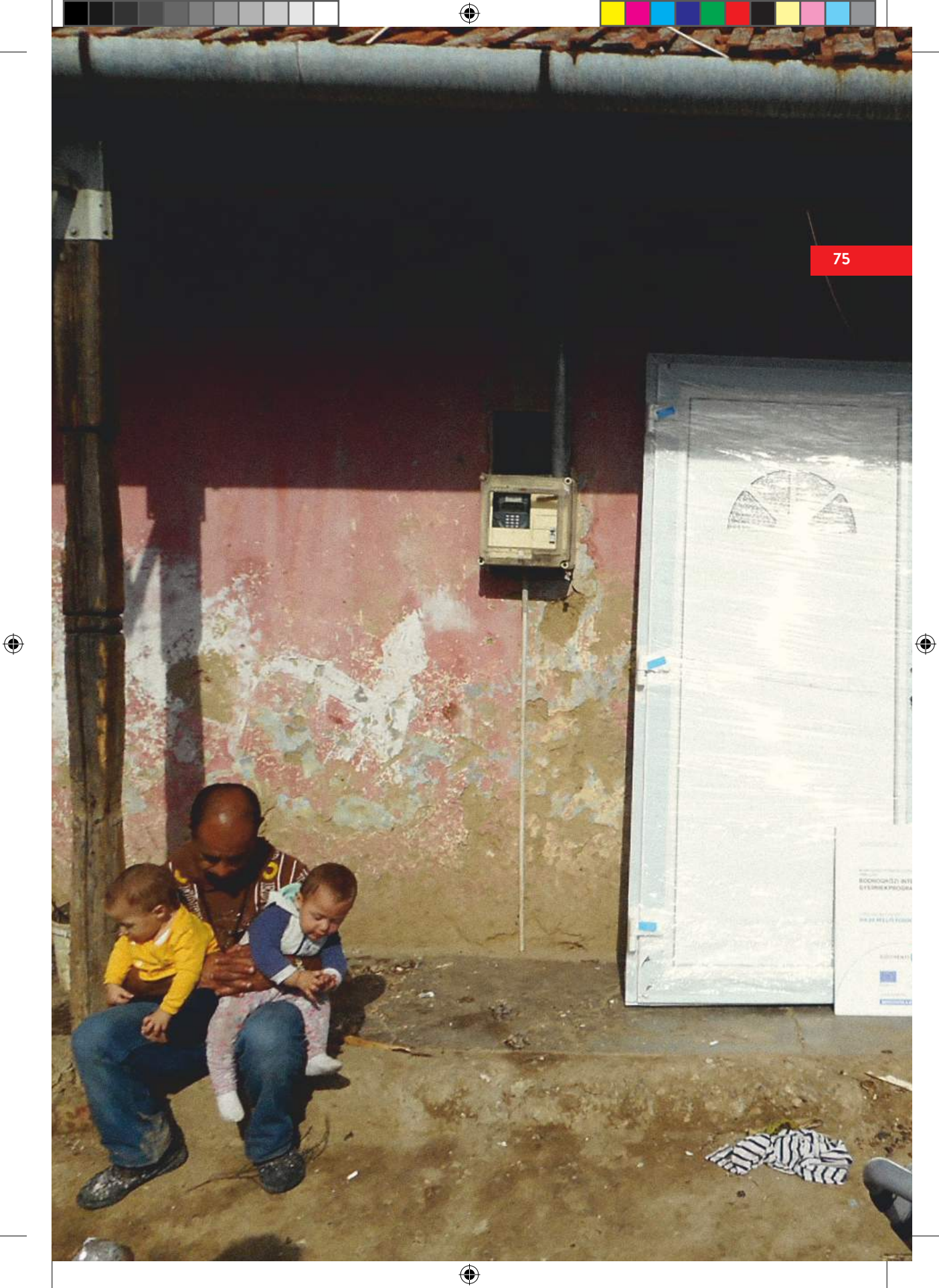
Az **Ózdi járásban** kialakított gyakorlat szintén többféle krízishelyzet kezelésére nyújt lehetőséget. A krízisalapból sokfajta támogatás igényelhető a különböző élethelyzeteknek megfelelően. Az úgynevezett krízistámogatás alapvetően **természetbeni juttatást** jelent (tartós élelmiszer, szolgáltatás) de indokolt esetben készpénzben is adható. A gyógyszerek kiváltását segíti a pénzben nyújtott **gyógyszertámogatás**. A **bántalmazottak**

menekítése is támogatható a krízisalapból. Ebben az esetben a család- és gyermekjóléti központ szakemberéhez kerül a támogatás, melyet a kimenekítendő személy(ek) számára szükséges élelmiszerekre és az utazási költségekre fordít.

A **Cigándi járásban** a krízisalap lehetővé tette, hogy a legkülönfélébb problémákra találjanak megoldást. A rendelkezésre álló forrásból például diabétiкус termékeket tartalmazó **tartós élelmiszer** csomagot juttattak egy cukorbeteg lánynak, **kórházi tartózkodáshoz szükséges felszereléseket** vásároltak egy műtét előtt álló gyermeknek, **inhalátort** és **betegágyat** szereztek be egy másik gyermek számára. A krízisalapból két rászoruló családnak **építőanyagokat** tudtak biztosítani. Ez lehetővé tette, hogy az egyik esetben egy régóta rossz állapotban lévő ház on elvégezzék a szükséges javításokat, míg a másik esetben viharkár okozta rongálódást sikerült helyreállítani.

Mivel a krízisalap működtetése újszerű megoldás a Gyerekesély programokat megvalósítók számára – amely ráadásul projekttechnikailag is eltér a többi programelemtől, mert rugalmasabban kezelhető –, ezért nem **volt mindenütt zökkenőmentes** a programelem kidolgozása és megvalósítása. Több járásban már az is problémát okozott, hogy meghatározzák, milyen módon kívánják felhasználni a rendelkezésre álló forrásokat. Egyelőre csak 20 olyan járásról tudunk, ahol kidolgozták a krízisalap működéséhez szükséges eljárásrendet, és megalakult a támogatások iránti kérelmek elbírálásáért felelős vezető testület.

A krízisalapok működtetése felszínre hozott különböző **technikai nehézségeket** is, melyekre nem minden esetben találtak megoldást a járási projektekben. Gondot jelentett például az, hogy **mely szervezet, intézmény fizesse ki a támogatásokat**. Ahol ezt a feladatot a járásközpont települési önkormányzata látta volna el, ott az a probléma merült fel, hogy milyen módon fizethet ki támogatásokat a saját illetékességi területén kívül. A Gyerekesély program ugyanis nem csak a járásközpontot érinti, így lehetnek olyan támogatásra jogosult személyek, akik a járás valamely más településén élnek. Több esetben az is nehézséget okozott, hogy a krízisalap forrásait kezelő **települési önkormányzatok pénzügyi szakemberei** ragaszkodtak ahhoz, hogy **átutalással folyósítsák** a támogatásokat. Ez jelentősen megnehezítette a családok támogatására szánt eszközök, tartós élelmiszerek beszerzését, a problémát pedig csak a helyi kereskedőkkel kötött egyedi megállapodásokkal lehetett orvosolni. Mivel **a járási projektek jellemzően nem rendelkeznek szállítókapaacitással**, előfordult, hogy csak mások bevonásával tudták megoldani, hogy a krízisalapból vásárolt eszköz, élelmiszer eljusson a rászoruló családokhoz.

RECONSTRUCTION AND
REPAIR PROGRAM
FOR THE
EUROPEAN UNION

2021

76

Válaszok a gyermekszegénységre

7. A HELYI LAKOSSÁGOT CÉLZÓ SZEMLÉLETFORMÁLÁS, TÁJÉKOZTATÁS

Mivel a legrosszabb helyzetű járásokban jellemző a társadalmi hátrányok halmozódása, a különböző problémák pedig általában felerősítik egymást, ezért a Gyerekesély programban komplex beavatkozásokra van szükség. A halmozottan hátrányos helyzetű családok számára sok esetben nem csupán a legfontosabb szolgáltatások, intézmények nehezen hozzáférhetőek, hanem alapvető információkhoz sem jutnak hozzá. Az **információhiány** önmagában is problémát jelent, ugyanakkor megnehezíti a különböző **fontos kompetenciák** elsajátítását is a fiatalok és felnőttek számára. Ezeknek negatív következményei lehetnek a gyermekgondozás vagy épp a munkavállalás terén, továbbá kiszolgáltatottabbá tehetik a fiatalokat a különböző káros szenvedélyek kialakulásával szemben is.

77

A Biztos Kezdet szemlélet elterjesztésének fontos színterei a bölcsődék, óvodák, iskolák, mivel ott könnyű elérni a szülőket, akik a gyermekeken keresztül jól motiválhatók.

A Gyerekesély program többféle lehetőséget is biztosít arra, hogy a járási projektek a helyi lakosság számára szervezett foglalkozásokkal, tréningekkel, rendezvénysorozatokkal, képzésekkel, szemléletformáló programokkal segítsék az információhoz jutást és bizonyos alapvető kompetenciák megszerzését. Ezek tematikája széles skálán mozog: a gyermekgondozást és nevelést középpontba állító kluboktól, foglalkozásoktól kezdve a korai iskolaelhagyást és gyermekvállalást vagy **a káros szenvedélyek kialakulásának megelőzését célzó** programokon át a **pályaaorientációs alkalmakig**.

7.1. Biztos Kezdet szemlélet elterjesztése

A Magyarországon 2003 óta működő **Biztos Kezdet program** szemléletének további elterjesztése kiemelt figyelmet kap a Gyerekesély programon belül. A pályázati kiírás a tevékenységek két csoportját jelöli meg, melyek célja a Biztos Kezdet szemlélet meghonosítása. Ennek érdekében a járási megvalósítóknak olyan **képzéseket, rendezvényeket, fórumokat** kell szervezni, melyek lehetővé teszik, hogy a szülők – közülük is kiemelten az óvodáskor alatti gyermeket nevelők – hozzájussanak a gyermekneveléssel, gyermekgondozással kapcsolatos alapvető információkhoz. Ennek az információátadásnak számtalan formája lehet a baba-mama klubok, szülői csoportok szervezésétől kezdve a kisgyermekkor szakemberek bevonásával megtartott tájékoztató, felvilágosító fórumokon át az olyan alkalmakig, ahol a szülők a gyakorlatban sajátíthatják el a korai fejlesztéshez kapcsolódó legfontosabb technikákat. A Biztos Kezdet szemlélet

elterjesztését szolgáló tevékenységek másik nagy csoportja a kisgyermekes szülők átfogóbb **képzésére, kompetenciafejlesztésére** irányul elsősorban életminőségük, munkaerőpiaci státuszuk javítása érdekében. Ez olyan előadások, foglalkozások szervezését jelenti, amelyek segítik a szülők felzárkózását, munkavállalását vagy más egyéni céljuk elérését. A legjobb, ha a programok helyszínéneka **bölcsődéket, óvodákat, iskolákat, közösségi házakat vagy egyéb kisgyermekkorú intézményeket jelölik ki**, mert itt a szülők könnyen elérhetők a gyerekek révén, és rajtuk keresztül jól motiválhatók.

A járási programok többségében már elindultak a Biztos Kezdet szemlélet népszerűsítő, meghonosító tevékenységek. A szakmai vezetők úgy látják, hogy a **járásai projektek valóban képesek segíteni** a szemlélet elterjesztésében. A **Gyerekesély programok harmadáról** elmondható, hogy a szakmai vezetők szerint **nagy mértékben hozzájárultak** ahhoz, hogy elérjék ezt a célt.

A Biztos Kezdet szemlélet elterjesztése szempontjából **követendő példa** lehet az **Edelényi járásban** kialakított gyakorlat. Itt egy olyan több alkalmas, **komplex foglalkozássorozat** szerveztek a szülők számára, melynek keretében nemcsak a gyermekgondozással kapcsolatos legfontosabb ismeretekről esik szó, hanem a szülők általánosabb, szociális helyzetükből eredő problémáira, valamint a szegregátumban élő családok **speciális szükségleteire** is igyekeznek reagálni. A foglalkozások **Edelényben** zajlanak egy olyan helyszínen, ahol egy épületen belül működik Biztos Kezdet Gyerekház és közösségi ház. A szerencsés helyszínválasztás lehetővé teszi, hogy elérjék a lehető legtöbb gyermekes családot. A foglalkozássorozatban a **gyermekgondozás** kapcsán érintik többek között az egészséges táplálás, a kora gyermekkorú fejlődés, a leggyakoribb betegségek és az életkori sajátosságoknak megfelelő játékok témáját is. A szülők mindezek mellett ismereteket szerezhetnek a **kertművelésről**, az **egészségügyi szűrésekről** és az **egészségmegőrzés** lehetőségeiről is. A foglalkozások során információhoz juthatnak a különböző **munkakeresési formákról**, a lehetséges **munkaalkalmakról**, és arról is, hogy egyes ügyeikkel milyen szervezetekhez, intézményekhez fordulhatnak segítségért.

A **Nyírbátori járásban** szintén komplex módon közelítik meg a Biztos Kezdet szemlélet elterjesztését, melynek során a **helyi szakemberek informálására, képzésére** is figyelmet fordítanak. A projektben dolgozó szakemberek a járás hét leghátrányosabb helyzetű településén igyekeznek minél több gyerekekkel foglalkozó intézménnyel, szervezettel – óvodával, Biztos Kezdet Gyerekházzal, közösségi házzal, védőnői szolgálattal – felvenni a kapcsolatot, és az ott dolgozók figyelmét ráirányítani a **korai fejlesztésre**. Ezen belül kiemelt figyelmet szentelnek a mozgásfejlődésnek: a gyerekek vizsgálatába bevonják a helyi szakembereket, megtanítják

nekik, hogy miként ismerhetik fel a mozgásfejlődés terén mutatkozó elmaradásokat, problémákat, és a fejlesztési lehetőségeket is bemutatják nekik. A járási projektből a hátrányos helyzetű családok számára nehezen hozzáférhető eszközöket – baba orrszívót, inhalátort – is vásároltak, melyekre a rossz lakáskörülmények miatt gyakran kialakuló légúti betegségek kezeléséhez van szükség. Az eszközök használatát megtanítják a kisgyermekes családoknak és hozzáférhetővé is teszik a gyerekházban, közösségi házban, illetve a védőnői szolgálat helyiségében.

7.2. Prevenációs tevékenységek

A Gyerekesély program a prevenációs tevékenységek megvalósítása során is tág teret adott annak, hogy az egyes járásokban a szakemberek a **helyi problémákból, a speciális szükségletekből** kiindulva dolgozzák ki azokat a konkrét lépéseket, amelyekkel a korai iskolaelhagyást, a korai gyermekvállalást vagy a káros szenvedélyek kialakulását kívánják megelőzni. Többféle eszköz is rendelkezésre áll, melyek alkalmazásával az említett problémákra fókuszáló prevenációs tevékenységek megvalósíthatóak. A projektekben lehetőség van **iskolai prevencióval** foglalkozó munkatárs foglalkoztatására, **tájékoztató, ismeretterjesztő programok** szervezésére az iskolákban és azokon kívül. Az általános prevenciót szolgálhatják többek között a **konfliktuskezelési tréningek, az élménypedagógiai foglalkozások, a kortárssegítés** megszervezése vagy akár a különböző **közösségfejlesztő programok is**.

A járási projektek többségében elkezdődött a prevenációs tevékenységek megvalósítása, és közel **háromnegyed részük az előre eltervezett ütemezésnek megfelelően halad**. A projektek 11 százaléka kevesebb, 15 százaléka pedig jelentősebb csúszásról számolt be. A szakmai vezetők úgy látják, hogy a **prevenációs tevékenységek alapvetően sikeresek, népszerűek** a célcsoport körében.

A prevenációs programelemek közül a **Hegyháti járásban** alkalmazott megoldás figyelemreméltó kezdeményezésnek tekinthető, elsősorban a **fenntarthatósága** miatt. A projektben a prevenációs tevékenységeket nem pályázati forrásokból vásárolt szolgáltatásokkal biztosítják, hanem a **helyi szakemberek bevonásával és képzésével**. A járásban dolgozó szakemberek közül többen is prevenációs képzésen vettek részt, egy komoly szakmai múlttal és kiterjedt intézményhálózattal rendelkező addiktológiai szolgáltatónál. Az így felkészített iskolapszichológus, iskolai szociális munkás, családgondozó, közösségi ház-vezető és projektkoordinátor valósítják meg a járási program prevenációs tevékenységeit. Az elsajátított módszertannak megfelelően **csoportfoglalkozásokat** tartanak az általános iskolák felső tagozatos osztályaiban és a járásközpontban található középiskolában. A foglalkozások témáit az oktatási intézmények előzetes jelzéseinek,

2021

80

Válaszok a gyermekszegénységre

kéréseinek megfelelően állítják össze. A prevenciós képzésen elsajátított ismereteket és a foglalkozásokon szerzett tapasztalatokat a szakemberek egyéb feladataik ellátása során is hasznosíthatják, illetve a projekt lezárása után is **megőrizhető** ez a **tudás** a helyi ellátórendszerben.

7.3. Munkaerőpiaci részvételre való felkészítés

A Gyerekesély program által érintett járásokban komoly problémát jelent a strukturális **munkanélküliség**. A jellemzően **alacsonyabb iskolai végzettségű** lakosság nehezen tud elhelyezkedni, illetve a távolabb található **munkahelyek nehezen elérhetőek** azokról az aprófalvas területekről, ahol nincs kellőképpen kiépült közlekedési rendszer. A megfelelő munkahely megtalálását és megtartását az is megnehezíti, hogy a legrosszabb helyzetű településeken élő gyerekek és fiatalok sok esetben nem rendelkeznek kellő tudással a munkaerőpiacról, nincsenek naprakész információik az elérhető képzésekről, az egyes munkakörhöz kapcsolódó elvárásokról, és az álláskereséshez szükséges kompetenciáik is hiányosak.

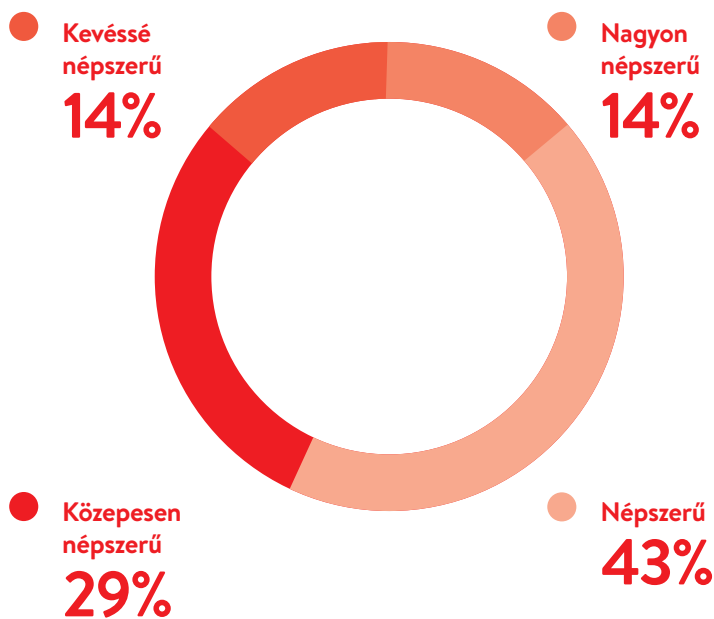
A járási projektek tevékenységei többféle módon is támogatják a munkaerőpiacra való belépéshez szükséges **tudás, információk és kompetenciák** megszerzését. Ezek között kiemelt jelentőségük van azoknak, amelyek kifejezetten a munkaerőpiaci részvételre próbálják felkészíteni a gyermekeket és fiatalokat. A pályázati kiírás lehetővé teszi, hogy a projektekben képzéseket szervezzenek az általános iskola befejezése vagy egy **képesítés megszerzése** érdekében, **készség- és képességfejlesztéssel, pályaaorientációs és pályaválasztási tanácsadással** is segíthetik az érintettek elhelyezkedését. A munkaerőpiacra való belépést készíthetik elő azok az alkalmak, melyek során a fiatalok közvetlenül találkozhatnak a munkáltatókkal, a különböző szakmák képviselőivel.

A járások többségében elkezdődött ezeknek a **tevékenységeknek a megvalósítása**, mindössze két olyan projektről tudunk, ahol a munkaerőpiaci részvételt támogató programelemek még nem indultak el. A szakmai vezetők visszajelzései alapján a **járások 14 százalékában nagyon népszerűek** a munkaerőpiaci programok a célcsoport körében, és a járások további **43%-ában is népszerűnek** mondhatók.

A munkaerő-piaci felkészítő programok népszerűsége a járási projektek szakmai vezetői szerint (N=29)

A munkaerőpiaci részvételre való felkészítés **jól felépített, átgondolt** példájának tekinthető az **Ózdi járásban** kidolgozott programelem. A megvalósuló pályaaorientációs folyamat több részből áll, és nem csupán az információk átadására fókuszál, hanem figyelmet fordít a bevont **gyerekek fejlesztésére** is. A járás **általános iskoláinak** hetedik osztályai-ban elindított program indulásakor tesztek segítségével mérték fel, hogy a diákok mely területek iránt érdeklődnek, milyen mértékű önismerettel rendelkeznek, hogyan gondolkodnak a munkavállalással kapcsolatban. A felmérésből származó eredmények figyelembevételével tervezték meg az egyes intézményekben megszervezett **pályaaorientációs foglalkozásokat, tréningeket**. Ezen alkalmakon interaktív módszerekkel dolgoznak fel a munkavállaláshoz kapcsolódó témákat, melyek során a gyerekek

visszajelzést adhatnak az őket foglalkoztató kérdésekről. A foglalkozásokat úgynevezett **szakmalátogatósi program** egészíti ki, melynek keretében a diákok felkereshetik a helyi cégek, vállalkozások telephelyeit és a gyakorlatban is megismerkedhetnek az ottani munkafolyamatokkal, a betölthető munkakörökkel. A programelem részét képezi a **visszacsatolás** is, ugyanis a diákok középiskolai jelentkezéseit összevetik majd a pályaorientációs foglalkozásokat megelőzően rögzített teszteredményekkel.

A mindennapi életben, így a munkakeresés, munkavállalás során is alkalmazható **praktikus ismeretek** átadására fókuszál a **Hegyháti járásban** megvalósuló interaktív műhelymunka-sorozat. Ennek célja, hogy a bevont gyerekek már az általános iskola felső tagozatában szerezzék meg azokat az **információkat és kompetenciákat**, melyek a banki, postai, hivatali ügyintézéshez és a munkaerőpiacra történő belépéshez szükségesek. A műhelymunka-sorozat a járás **mikrotérségi központjainak** kulturális és oktatási intézményeiben – könyvtárakban, művelődési házakban, általános iskolákban – zajlik. A műhelyek során a mindennapi ügyintézéshez és a munkavállaláshoz kapcsolódó témákat dolgozzák fel a diákokkal közösen. Szó esik többek között a napi pénzügyekről, megtakarításokról, hitelekéről, a postai be- és kifizetésekről, az okmányirodai és adóhatósági ügyintézésről, az utazásokkal kapcsolatos tudnivalókról, nem utolsósorban pedig a foglalkoztatási formákról, illetve az álláskeresési technikákról is.

8. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK¹⁴

Az ország 31 leghátrányosabb helyzetű járásában zajló Gyerekesély programok fontos szerepet játszanak ezeknek a területeknek a társadalmi felzárkózásában. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a bevont járásokban és azok településein jellemző **ellátásbeli hiányosságok kezelése terén nagy segítséget nyújtanak a Gyerekesély programok**. Olyan hiányzó vagy meglévő, de szűkös kapacitásokkal bíró szociális, gyermekjóléti, pedagógiai és egészségügyi szolgáltatásokat tesznek elérhetővé, melyeknek kulcsszerepük van a társadalmi hátrányok leküzdésében. A helyi szakemberek közötti együttműködés előmozdításával, a korábban kiépült intézményhálózat és szolgáltatások fejlesztésével sok esetben hatékonyabbá teszik a segítségnyújtást, és képesek oldani a rendszerint túlterhelt szakemberek elszigeteltségét.

A Gyerekesély programok lehetőséget adnak arra, hogy a járási és települési viszonyokat ismerő döntéshozók és szakemberek a helyben felmerülő speciális igények és szükségletek figyelembevételével tervezzék meg a fejlesztéseket. Úgy gondoljuk ugyanakkor, hogy a következő pályázati kiírásban célszerű lenne még erőteljesebben érvényre juttatni azt az elvet, hogy a tervezett programelemeknek a lehető legjobban illeszkedniük kell a célcsoportok szükségleteihez.

Úgy látjuk, hogy a projektek járásokon belüli **települési és intézményi célzása nem minden esetben megfelelő**, így bizonyos esetekben nem érnek el olyan csoportokat, melyeknek a programba való bevonása a társadalmi hátrányok enyhítése szempontjából mindenképp indokolt lenne. Azt javasoljuk, hogy a pályázatok tervezése, majd a megvalósítás során legyenek **kötelezően bevonandó és választható járási települések és intézmények** (pl. iskolák). A szakmai tervezés pedig adatokkal támassza alá a települések bevonásának indokoltságát (komplex mutatók, oktatási adatok és egyéb adatok gyerekekre és szakemberekre, kilenc-tízszegénységi mutató, HH/HHH arány, gyermekszám növekedés, rgyk arány, más településeket is ellátó központi iskola, „gettóiskola” stb.), akár a jelenlegi helyzete, akár várható népesedési kockázatai miatt. A területi és az intézményi célzás pontosításával a leginkább rászoruló települések, mikrorégiók és intézmények kerülhetnek a fókuszba, és így hatékonyabbá válhat a program.

A programelemek illeszkedését nagyban segítheti, ha azokat közösségi tervezés során dolgozzák ki, ezért a **közösségi tervezés szerepét meg kell**

¹⁴ A fejezet a következő szakmai anyagon alapul: *Javaslatok a tervezett következő Gyerekesély program feltételrendszerének és működésének átalakítására. MMSZ, 2020. Kézirat*

erősíteni a projekt-előkészítésen belül. Mivel ez a fajta tervezés időigényes és megfelelő módszertani felkészültséget kíván, kiemelt figyelmet kell szentelni annak, hogy érdemben megvalósuljon. Fontos továbbá, hogy ennek során a szakemberek mellett a helyi lakosságot is bevonják a tervezésbe.

Mivel a programba bevont 31 járás korántsem rendelkezik azonos adottságokkal, mutatókkal, fontos, hogy a projektekre fordítható források nagysága is összhangban legyen a helyi szükségletekkel. Azt javasoljuk, hogy **a források elosztása során vegyék figyelembe a járásban található települések számát, a járási települések helyzetét** és a társadalmi hátrányok halmozódásának mértékét.

Tapasztalataink szerint a Gyerekesély programok alapos előkészítését és magas szakmai színvonalú megvalósítását nagyban segíti, ha egy elhivatott, a helyi viszonyokat jól ismerő, a lakosság különböző csoportjaival aktív kapcsolatban álló **szakembergárda** kezében van. Ezért szükséges az **ő szerepük megerősítése a projektek tervezése és megvalósítása során**. Erre lehetőséget adna, ha a szociális és az egészségügyi ellátórendszerben valamint a célcsoporttal foglalkozó civil szervezeteknél dolgozó helyi szakembergárdák intézményesített formában jogosulttá válnának a pályázat benyújtására és annak megvalósítására, akár más szereplők bevonása nélkül. Ez a megoldás biztosítaná a pályázat közös és járási szintű szakmai tervezését, és azt, hogy a pályázatot azok készítsék és hajtsák végre, akik elkötelezettek a megvalósítása mellett.

A projektek nagy erénye, hogy komplex módon, egymást erősítő beavatkozásokkal képesek hatni a társadalmi hátrányokra. Úgy látjuk azonban, hogy a Gyerekesély programok hatékonyságának növelése érdekében **koncentráltabbá kell tenni a fejlesztéseket**. A túl sok kötelezően megvalósítandó programelem miatt a források szétforgácsolódnak, és nincs lehetőség arra, hogy a térségek legnagyobb problémáinak kezelésére koncentrálják azokat. Azt javasoljuk, hogy a helyzetelemzés (diagnózis) alapján **járási és települési szinten is legyen választható a fejlesztendő súlyponti terület, a források erre koncentrálódjanak**. Ennek megfelelően legyen kötelező, de több tevékenység közül választható, és önállóan nem támogatott, szabadon választható tevékenység a pályázatban. Így legyen tervezhető a járási, települési, intézményi szintű „gyermekéletút” **kísérése** és annak elemei, az **azt segítő szolgáltatások rendszere** (szükséges eszközök, szűréssel meghatározott fejlesztések stb.). Ez biztosíthat koncentrált és hatásos fejlesztéseket a járásban, az egyes településeken és az intézményekben.

A Gyerekesély programok **legeredményesebb elemei** azok, amelyek közvetlenül a **gyerekeket és fiatalokat célozzák**. A projektek szakmai vezetői

szerint a legsikeresebb tevékenységek a számukra nyújtott programok, szolgáltatások: nyári napközi, nyári tábor, szabadidős programok, pályorientációs, tanulássegítő, fejlesztő foglalkozások, prevenció programok, illetve az ezekhez gyakran fizikai keretet adó közösségi házak, terek. Épp ezért a jövőben fontos a **gyerekeket, fiatalokat érintő szakmai tartalmak arányának és színvonalának további növelése.**

Tapasztalataink szerint a járási projektek szakmai és módszertani támogatásáért felelős **kiemelt kísérő program** működése nagyban hozzájárul a Gyerekesély programok céljainak eléréséhez. A járási projektek még eredményesebb, még magasabb szakmai színvonalú megvalósítása érdekében azonban **meg kell erősíteni, a mostaninál szélesebb jogkörökkel szükséges felruházni a kiemelt programot.** Emellett a járási projektek megvalósítói és a kiemelt kísérő program közötti együttműködés kereteit is jobban ki kell dolgozni.

A Gyerekesély programot a következő pályázati ciklusban célszerű lenne úgy elindítani, hogy a kiemelt kísérő programnak már az előkészítés időszakától kezdve intenzív helyszíni és szakmai kísérésre legyen lehetősége, illetve rendelkezzen azokkal a jogosítványokkal, melyek szükségesek a projektek tervezési folyamatainak ellenőrzéséhez és adott esetben koordinálásához. Ezért javasoljuk, hogy a **projektgazdák kötelező jelleggel vitassák meg, érdemi szakmai ellenérvek hiányában építsék be** a pályázatba, illetve a megvalósítás során vegyék figyelembe a kiemelt projekt szakemberei által megfogalmazott ajánlásokat. Az elkészített és benyújtott pályázatok **elbírálását illetően is érdemi döntési jogosítványt kell kapnia a kiemelt programnak** pályázati ellenjegyzés vagy a bírálati folyamatban való részvétel formájában.

A kiemelt projekttel való **együttműködési kötelezettség** tartalmát és az együttműködés elmulasztásának **szankcióit** egyértelműen, írásban meg kell határozni. A járási projektekkel megkötendő együttműködési megállapodásban legyenek rögzítve a megvalósítók konkrét kötelezettségei: havi tervezett programjuk előzetes leadása a kiemelt projekt részére, illetve határidőhöz kötött válaszadási kötelezettség a kiemelt program szakemberei által megfogalmazott kérdések esetében.

A Gyerekesély programok sikeressége nem pusztán a megvalósítók felkészültségétől, elhivatottságától vagy épp a kiemelt kísérő program tevékenységétől függ. A projekteknek köszönhetően elindított fejlesztésekre természetesen hatással vannak a tágabb intézményi, szakpolitikai környezetben végbemenő változások is. Éppen ezért fontos, hogy **összehangolt, a Gyerekesély programok megvalósulását támogató ágazati és ágazaton kívüli intézkedésekre kerüljön sor.** A járási projektek egyik legnagyobb és huzamosabb ideje fennálló problémája a **helyi szakemberek hiánya.**

A megoldás érdekében célszerű lenne olyan – a Gyerekesély programhoz kötődő vagy attól független – **támogatási szisztéma** kialakítása, amely segíti a szakemberek helyben maradását, bevándorlását, letelepedését (letelepedési és lakhatási támogatás, szolgálati lakás stb.). Ezen túlmenően a járási projektek keretében legyen kiemelten támogatott a **szakemberek beiskolázása**, és a **felsőoktatási intézményekkel történő együttműködési megállapodások** megkötése. Javasoljuk továbbá, hogy a Gyerekesély program következő pályázati felhívása tartalmazzon egy listát **az országosan vagy regionálisan foglalkoztatható szakemberekről, akiket a hiányterületeken átmenetileg vagy tartósan foglalkoztathatnának** a járási projektek mindaddig, amíg a helyi hiány nem oldódik meg.

2021

88

Válaszok a gyermekszegénységre

IRODALOM

Gábos András – Szívós Péter (2010): Jövedelmi szegénység és anyagi depriváció Magyarországon. In Kolosi Tamás – Tóth István György (szerk.): Társadalmi Riport 2010, Budapest: TÁRKI, 58-81.

Györi Péter (2006): A szociális szolgáltatások normatív támogatása. Forrás: https://www.bmszki.hu/sites/default/files/fajlok/node-238/normativ_tamogatas2.doc

Kapitány Balázs: A hátrányos társadalmi helyzetek generációk közötti átörökítése: egy magyarországi követéses vizsgálat eredményei In: Esély (2): 3-37. 2012.

Kiss Márta (2019): A gazdálkodási stratégiákat, munkaerőpiaci esélyek javulását célzó programelemek megvalósulásának szakmai értékelése (Integrált térségi gyermekprogramok EFOP-1.4.2-16) TK Gyerekesély Műhelytanulmányok 2019/1 TK, Budapest

Radó Péter (2013): A foglalkoztathatóságot, a méltányosságot és az alkalmazkodóképességet szolgáló oktatás. Fehér könyv az oktatásról. Budapest: HHKA

Szívós Péter – Tóth István György (2013): Egyenlőtlenség és polarizálódás a magyar társadalomban. TÁRKI Monitor Jelentések 2012. Budapest: TÁRKI.

Vastagh Zoltán: Közösségi házak és terek funkciói a leghátrányosabb helyzetű térségekben, Kézirat, 2019 Budapest

Váradai Monika Mária – Virág Tünde: A térbeli kirekesztés változó mintái vidéki terekben In: Szociológiai Szemle 25(1): 89-113. 2014.

Zeller Eszter (2016): Különóra vagy csavargás? A gyermekek szabadidőeltöltése. In Vastagh Zoltán – Husz Ildikó (szerk.): Gyerekesélyek a végeken I., Budapest: MTA TK Gyerekesély Program, 152-173.

KÉPEK JEGYZÉKE

A kiadványban szereplő képeket a járási Gyerekesély programok bocsátották a kiemelt kísérő program munkatársainak rendelkezésére, ezzel is segítve annak elkészítését, megjelentetését. A szerzők ezúton is szeretnének köszönetet mondani ezért a segítségért.

FEJEZET	OLDAL	JÁRÁS	ESEMÉNY, PROGRAM
-	1	Nyírbátori	Telepi életkép
1. Bevezetés	8.	Hegyháti	Kislány a húsvéti programon
	11.	Kiemelt kísérő program	Tetris Challenge
	16.	Nyírbátori	Telepi életkép
	19.	Nyírbátori	Önismeret és életvezetés program
	20.	Sellyei	Iskolai szociális munka
2. Szolgáltatáshiány enyhítése, meglévőszolgáltatások fejlesztése	24.	Barcsi	Szülő klub
	29.	Derecskei	Tücsök klub
	31.	Baktalórántházai	Ifi klub
3. Szakemberek együttműködése és támogatása	33.	Barcsi	Gyerekesély Bizottság ülése
	34.	Edelényi	Gyerekesély Bizottság ülése
	36.	Jánoshalmi	Családi tábor
	38.	Derecskei	Érzékenyítő előadások
	39.	Gönci	Közösségi házak szakmai napja
	40.	Szikszói	Szakmai tudástár program
	41.	Hegyháti	Szakemberek képzése
	43.	Cigándi	Családsegítő asszisztensek képzése
4. Közösségi, ifjúsági és gyermek-programok a szegregátumokban	44.	Hegyháti	Családsegítők mediátor képzése
	47.	Derecskei	Tücsök klub
	49.	Nyírbátori	Telepi szociális munka
	52.	Fehérgyarmati	Közösségi házas program
5. Szabadidős programok a járási projektekben	55.	Jánoshalmi és Hegyháti	Hexatlon program
	58.	Encsi	Lógjunk együtt hasznosan napközis tábor
	60.	Cigándi	Kis egészségnap
	61.	Edelényi	Nyitott iskola program
	62.	Nyírbátori	Középiszólások komplex programja
	63.	Jánoshalmi és Hegyháti	Hagyományos közös táborozás
	64.	Cigándi	Buszos kirándulás
	65.	Jánoshalmi	Családi tábor
	66.	Jánoshalmi	Vándortábor
	68.	Salgótarjáni	Mozgó Játsszótér program
6. A krízisalapok felhasználása a járási projektekben	69.	Mezőcsáti	Mozgó Játsszótér program
	71.	Putnoki	Mozgó Játsszótér program
	72.	Derecskei	Krízisalap felhasználása
7. A helyi lakosságot célzó szemléletformálás, tájékoztatás	74.	Nyírbátori	Biztos kezdet szemlélet terjesztése
	77.	Cigándi	Krízisalap felhasználása
	78.	Hegyháti	Iskolai prevenció program
	82.	Nyírbátori	Biztos kezdet szemlélet terjesztése
	83.	Edelényi	Biztos kezdet szemlélet terjesztése

2021

90

Válaszok a gyermekszegénységre

KIADÓ:
MAGYAR MÁLTAI SZERETETSZOLGÁLAT
MODELLPROGRAMOK

FELELŐS KIADÓ:
Lantos Szilárd, a Modellprogramok vezetője

OLVASÓSZERKESZTŐ:
Kun Gabriella

KIADVÁNYTERVEZŐ:
Majoros Árpád

TÖRDELÉS:
Csikós Péter

NYOMTA ÉS KÖTÖTTE:
Pauker Holding Kft.

A kiadvány 400 példányban készült
az **EFOP-1.4.1-15-2016-00001 Integrált
gyermekprogramok szakmai támogatása
projekt keretében.**

ISBN 978-615-6322-11-1

2021

92

Válaszok a gyermekszegénységre

JEGYZETEK:

JEGYZETEK:

2021

94

Válaszok a gyermekszegénységre

JEGYZETEK:

